

Η Υφαντική και άλλες ιστορίες στο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.

Φ. Κωστάκου • Δ. Πικοπούλου • Μ. Πισιμίση • Λ. Χριστοδούλου



ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ



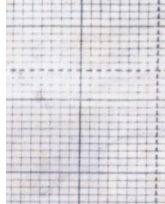
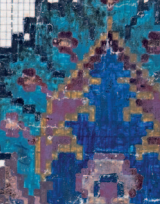
Η Υφαντική και άλλες ιστορίες στο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.

Φ. Κωστάκου • Δ. Πικοπούλου • Μ. Πισιμίση • Λ. Χριστοδούλου



ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ





ΣΑΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

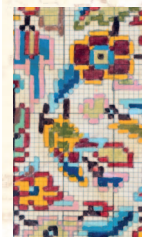
26

Το παρόν έντυπο απευθύνεται στο ευρύ κοινό, στους εκπαιδευτικούς αλλά και μαθητές δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και αποτελεί μέρος του υλικού του συμπεριληπτικού μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος «Η ΥΦΑΝΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΣΤΟ ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.» που σχεδιάστηκε για τα Μουσεία του Κέντρου Σπουδής και Ανάδειξης Μικρασιατικού Πολιτισμού (ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.) του Δήμου Νέας Ιωνίας.

Το πρόγραμμα, που εκπονήθηκε και λειτουργεί με την οικονομική υποστήριξη του Δήμου Νέας Ιωνίας και τη χορηγία και αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, αποσκοπεί στο να συμβάλει στην τεκμηρίωση και ανάδειξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της μικρασιατικής υφαντικής και ταπητουργίας, μιας τέχνης με προαιώνιες καταβολές, η οποία μεταλαμπαδευμένη στην Ελλάδα μέσω του μικρασιατικού προσφυγικού δυναμικού, κυρίως από την περιοχή της Σπάρτης, στάθηκε η αφορμή ίδρυσης και ανάπτυξης της πόλης της Νέας Ιωνίας, πριν από 101 χρόνια. Με τη λειτουργία του προγράμματος αυτού προσδοκούμε να δημιουργηθεί ενδιαφέρον για το σημαντικό επιστημονικό και κοινωνικό έργο του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. και να διευρυνθεί η επισκεψιμότητα και η προσβασιμότητα των μουσείων του, που αποτελούν πολύτιμο αποθετήριο μνήμης για μια περιοχή με ιδιαίτερο ιστορικό και κοινωνικό ενδιαφέρον.

Το πρόγραμμα συγκροτείται από τις ακόλουθες επιμέρους δράσεις:

- Έκδοση του παρόντος εντύπου που αποτελεί πόνημα παροχής γενικών πληροφοριών για την τέχνη της υφαντικής-ταπητουργίας και για τη σχέση της με την πόλη της Νέας Ιωνίας.
- Σχεδιασμός μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος με κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του από στελέχη των μουσείων και εκπαιδευτικούς.
- Δημιουργία διαδραστικού εκπαιδευτικού ψηφιακού παιχνιδιού εμπέδωσης και παρατήρησης σε μορφή puzzle, στα ελληνικά και αγγλικά, κατάλληλου για παιδιά 7-12 ετών, άτομα τρίτης ηλικίας αλλά και άτομα με προβλήματα όρασης μέσω της εκφώνησης των κειμένων του αλλά και της ηχητικής αφήγησης παραμυθιού σχετικού με τους παραδοσιακούς αργαλειούς της Καπ-



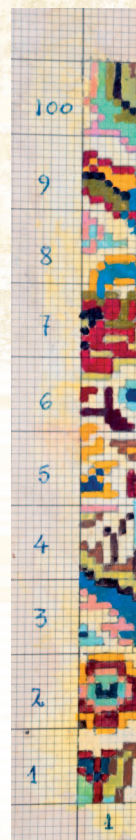
παδοκίας. Το σχετικό link XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX θα είναι αναρτημένο και διαθέσιμο για το ευρύ κοινό στο site του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ., της *Intelearn* και της *LIMINAL*.

- Παραγωγή δανειστικής εκπαιδευτικής μουσειοσκευής (σε δύο αντίτυπα) αφιερωμένης στην τέχνη της υφαντικής για χρήση σε σχολεία. Τη διαχείριση και τον δανεισμό των μουσειοσκευών θα έχει το ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.
- Παρουσίαση στην αίθουσα εκδηλώσεων του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. μουσικοχορευτικού δρώμενου σε μορφή μουσειακού θεάτρου, ειδικά για τον εορτασμό της επετείου ίδρυσης της πόλης, στις 9 Δεκεμβρίου 2024.

Ελπίζουμε μέσω του προγράμματος «Η ΥΦΑΝΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ» να αναδειχθεί και να γίνει ευρύτερα γνωστή στις νεότερες γενεές η τέχνη της υφαντικής-ταπητουργίας γενικά αλλά και ειδικά αυτής που άκμασε στην Πισιδία της Μ. Ασίας και στη Νέα Ιωνία χάρη σε σπουδαίους Έλληνες τεχνίτες/-τριες αλλά και τολμηρούς επιχειρηματίες και ευχόμαστε να δημιουργηθούν ερεθίσματα που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε νέες επαγγελματικές επιλογές ενταγμένες στο σύγχρονο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

Δέσποινα Πικοπούλου

Φωτεινή Κωστάκου





«9η Δεκεμβρίου 1923-2024. Προσβλέποντας στο μέλλον»

Εικαστική δημιουργία εμπνευσμένη από την επέτειο ίδρυσης της πόλης της Νέας Ιωνίας

Φωτογράφος: Υπατία Κορνάρου

Φίλες και φίλοι,

Η 9η Δεκεμβρίου είναι μια ημέρα σημαδιακή για την πόλη μας αλλά και για ολόκληρο τον πολιτισμένο κόσμο. Στις **9 Δεκεμβρίου 1923 έγιναν τα εγκαίνια του προσφυγικού συνοικισμού «ΙΩΝΙΑ»** στο Ιστορικό Κέντρο της πόλης μας, που αργότερα με τη συνένωση και των άλλων συνοικισμών (Ελευθερούπολης, Σαφράμπολης, Ινέπολης, Νεάπολης, Περισσού και Καλογρέζας) απετέλεσαν τον σημερινό Δήμο Νέας Ιωνίας.

Αλλά και από τη Διεθνή Κοινότητα η 9η Δεκεμβρίου έχει χαρακτηριστεί ως «Διεθνής Ημέρα Μνήμης και Αξιοπρέπειας των Θυμάτων Εγκλημάτων Γενοκτονίας και της Αποτροπής του Εγκλήματος αυτού». Ο Γεν. Γραμματέας του Ο.Η.Ε., Αντόνιο Γκουτέρες, τονίζει με έμφαση: «Η πρόληψη της γενοκτονίας παραμένει θεμελιώδες καθήκον της εποχής μας». Μάλιστα υποστηρίζει με θέρμη τη «Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας» που εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 9 Δεκεμβρίου 1948 όπου καταγράφεται «... ότι η γενοκτονία αποτελεί έγκλημα διεθνούς δικαίου, αντίθετο προς το πνεύμα και τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών, και το οποίο ο πολιτισμένος κόσμος καταδικάζει...». Οι πρόγονοί μας που επέζησαν της τρομακτικής αυτής Γενοκτονίας των Χριστιανικών Πληθυσμών της Ανατολής την περίοδο 1914-1923 είχαν για χρόνια τα σημάδια αυτής της ανθρωπίνης τραγωδίας. Μιας τραγωδίας που όλοι θέλουμε να μην επαναληφθεί σε καμία χώρα, αλλά δυστυχώς οικονομικά και θρησκευτικά κίνητρα δεν μας επιτρέπουν να είμαστε αισιόδοξοι.

Η 9η Δεκεμβρίου 1923 γίνεται η αφετηρία για ένα ξεκίνημα ανάταξης και δημιουργίας. Οι πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής που εγκαθίστανται κατά εκατοντάδες στη πόλη μας, από όλα τα μέρη της Μικρασίας, της Καππαδοκίας, του Πόντου και της Ανατ. Θράκης γίνονται φορείς εργατικότητας και δημιουργίας. Εργάζονται σκληρά άνδρες και γυναίκες στα Ταπητουργεία και εν συνεχεία στα Υφαντουργεία που «ξεφυτρώνουν» πολύ γρήγορα στη βιομηχανική περιοχή της Ελευθερούπολης και στην περιοχή μεταξύ των σιδηροδρομικών σταθμών Η.Σ.Α.Π. του Περισσού και των Πευκακίων.



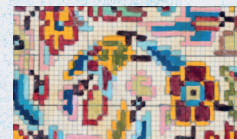
Η οικονομική κρίση του 1929 γονατίζει την ταπητουργία και δημιουργεί ανεργία στην πόλη, αλλά το μικρασιατικό ένστικτο στρέφεται τώρα στην υφαντουργία. Νέα εργοστάσια μικρά και μεγάλα ξεφυτρώνουν σε όλη την πόλη. Το μέλλον ανήκει πλέον στην υφαντουργία. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και ο Εμφύλιος θέτουν φρένο στη λειτουργία αρκετών εργοστασίων, αλλά αμέσως μετά το 1950 η πόλη ζει στο βουητό των υφαντουργικών ιστών (αργαλειών). Πολλοί αποκαλούν τη Νέα Ιωνία το Manchester της Ελλάδας και όχι άδικα.

Η ανάπτυξη όμως της υφαντουργίας αρχίζει να περιορίζεται με τη διαδικασία ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Εκμηδενίζονται οι δασμοί που καθιστούσαν ανταγωνίσιμα τα εγχώρια υφαντουργικά προϊόντα. Οι εταιρείες έχουν τεράστιες ζημιές και καθίστανται προβληματικές. Τα εργοστάσια κλείνουν το ένα μετά το άλλο και τα μηχανήματά τους πλέον γίνονται εκθέματα στα μουσεία. Επιζούν μικρά υφαντουργεία που παράγουν υφάσματα δεύτερης ποιότητας. Αρκετοί από αυτούς που ασχολούνταν με την υφαντουργία γίνονται τώρα έμποροι. Η πόλη μετατρέπεται σε εμπορικό κέντρο και κατακλύζεται από κατοίκους των γύρω δήμων που έχουν εύκολη πρόσβαση μέσω των τριών σταθμών του ΗΣΑΠ.

Σήμερα 101 χρόνια μετά την 9η Δεκεμβρίου 1923 και αφού όλοι δοκιμαστήκαμε από τα μνημόνια και τον κορονοϊό, ατενίζουμε το μέλλον με αισιοδοξία, για ένα καλύτερο αύριο των παιδιών μας.

Παναγιώτης Μανούρης
Δήμαρχος Νέας Ιωνίας

Υφαντική-Ταπητουργία και άλλες ιστορίες





ΥΦΑΝΤΙΚΗ-ΤΑΠΗΤΟΥΡΓΙΑ

Η ιστορία του χαλιού

Η ιστορία του χαλιού, δηλαδή του τάπητα, και της τέχνης κατασκευής του, που την αποκαλούμε **ταπητουργία**, χάνεται στα βάθη των αιώνων. Τα πρώτα κατάλοιπα ταπήτων έχουν βρεθεί στην περιοχή Catalhöyük (σημερινή Τουρκία) και χρονολογούνται στη Νεολιθική εποχή (περίπου 7.000 π.Χ.). Το παλαιότερο όμως ολόκληρο χαλί που έχει διασωθεί είναι **το χαλί Pazyryk** (5ος αι. π.Χ.).

Ως παλαιότεροι **ταπητουργοί** αναφέρονται οι κάτοικοι της Κίνας, της Ινδίας, της Μογγολίας, του Τουρκεστάν, της Περσίας και της Βόρειας Αφρικής, λαοί που εξαιτίας της ενασχόλησής τους με την κτηνοτροφία διέθεταν άφθονες πρώτες ύλες. Σύμφωνα όμως με τους ιστορικούς, χαλιά υπήρχαν και στην αρχαία Αίγυπτο καθώς και στις πόλεις των Φοινίκων, των Βαβυλωνίων και των Χαλδαιών.

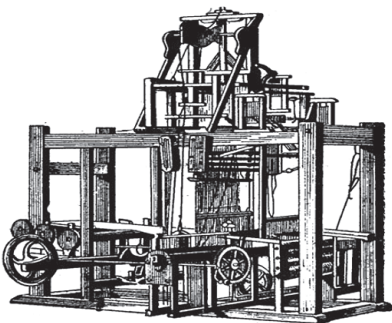
Φαίνεται, ωστόσο, πως και η «ελληνική ταπητουργία» έχει ζωή πολλών αιώνων. Αναφορές στα ομηρικά έπη αλλά και σε κείμενα του Ξενοφώντα πιστοποιούν την ύπαρξη ταπήτων και κατά την ελληνική αρχαιότητα και πόλεις όπως η Μίλητος, η Σάμος και η Κόρινθος καυχώνται για τους τάπητές τους. Η μαρτυρία του χρονογράφου Θεοφάνη (8ος αι.) αλλά και ενός Μαροκινού περιηγητή (γύρω στα 1333), που μας πληροφορεί ότι στη Μ. Ασία συνάντησε σπίτια «στρωμένα με καλούς ελληνικούς τάπητες», μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ένας συγκεκριμένος τύπος ελληνικών χαλιών παραγόταν ακόμη και την εποχή εκείνη.

Αν και δεν έχουμε ευρήματα ή μαρτυρίες, φαίνεται ότι στη Μ. Ασία, κοιτίδα του ελληνικού πολιτισμού, η τέχνη του χαλιού ήταν γνωστή τουλάχιστον από την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Οι λιγότεροι τάπητες που υφαίνονταν όμως την εποχή εκείνη ήταν πολύτιμοι και προορίζονταν μόνο για ανάκτορα, πολυτελείς κατοικίες και ναούς. Η χρήση του χαλιού ως μέρους της οικοσκευής επικράτησε αργότερα, κυρίως στα βυζαντινά χρόνια, και από τον 14ο αιώνα και μετά γνώρισε ιδιαίτερη άνθηση στην Καππαδοκία και τις γύρω περιοχές.

Τον 16ο αιώνα άρχισε να διαμορφώνεται στη Μ. Ασία, με περσική επιρροή, ο τύπος των χαλιών που σήμερα αποκαλούμε «**ανατολίτικα**», στιλ που χαρακτηρίζει τόσο την τουρκική όσο και την ελληνική



Το χαλί Pazyryk βρέθηκε σε σκυθικούς τάφους στα όρη Αλτάι, στην κοιλάδα Παζιρίκ (Νότια Μογγολία), χρονολογείται στον 5ο αιώνα π.Χ. και φυλάσσεται στο Μουσείο Ερμιτάζ.
Φωτ.: Wikipedia.org



1801: Στη βιομηχανική έκθεση του Παρισιού παρουσιάζεται ο «μηχανισμός Jacquard», η πρώτη προσπάθεια μηχανοποίησης του χειροκίνητου αργαλειού. Μετά το 1820 ο αυτόματος αργαλειός εξαπλώνεται στις ευρωπαϊκές χώρες (Cioară, 2008: 30).



μικρασιατική παραγωγή. Στην Ευρώπη αυτά τα χαλιά έφθασαν στην αρχή ως είδη πολυτελείας, αλλά στα επόμενα χρόνια η ζήτησή τους αυξήθηκε κατακόρυφα. Η μεγάλη όμως διάδοση και πώλησή τους σε καταστήματα ξεκίνησε από τις διάσημες εμπορικές εκθέσεις της Βιέννης (1873, 1890) και του Παρισιού (1878).

Από το 1950 και μετά, χάρη στην εμφάνιση πρωτοπόρων και μη συμβατικών τεχνικών ύφανσης, αυξήθηκε κατακόρυφα η βιομηχανική παραγωγή ταπήτων και σήμερα κάθε σπίτι μπορεί να απολαύσει την «θαλπωρή» ενός χαλιού από φυσικά ή συνθετικά υλικά σε σχέδια παραδοσιακά ή και μοντέρνα.

Η ανάπτυξη της ταπητουργίας στην νεότερη Ελλάδα

Η ανάπτυξη της ελληνικής ταπητουργίας φαίνεται να οφείλεται τόσο στην αλλαγή της κρατικής πολιτικής στο θέμα της βιομηχανίας κατά τον Μεσοπόλεμο, όσο και στην τόνωση της ελληνικής οικονομίας με την εισροή κεφαλαίων από πρόσφυγες επιχειρηματίες αλλά και στην ενδυνάμωση των επιχειρήσεων με εξειδικευμένο εργατικό προσωπικό και γλωσσομαθή και έμπειρα διοικητικά στελέχη.

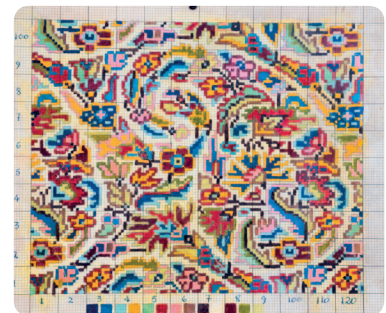
Ορόσημο στην εδραίωση και ανάπτυξη της ταπητουργίας, σε σημείο που να ανταγωνίζεται την τουρκική στη διεθνή αγορά, ήταν ο βίαιος εκπατρισμός των Ελλήνων από την Μ. Ασία το 1922. Ιδιαίτερη ήταν η συμβολή των προσφύγων από την περιοχή της Καππαδοκίας όπου είχε αναπτυχθεί μια ιδιαίτερη ταπητουργική παράδοση από τα μέσα του 19ου αιώνα. Το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, που το αποτελούσαν κυρίως γυναίκες, αλλά και η συγκεκριμένη τεχνογνωσία και ταπητουργική παράδοση που μετεμφυτεύτηκε σε πολλές περιοχές της Ελλάδας υπήρξαν η κινητήριος δύναμη για μια πραγματική δημιουργική έκρηξη.

Τα ταπητουργεία ιδρύθηκαν σε περιοχές που εξασφάλιζαν υδροδότηση, δίπλα σε πηγές ή χειμάρρους και κοντά σε προσφυγικούς συνοικισμούς.

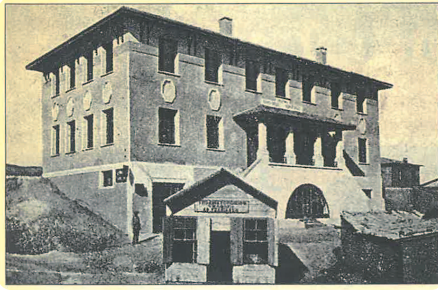
Την περίοδο του Μεσοπολέμου τα εργοστάσια απασχολούσαν κυρίως γυναίκες Μικρασιάτισσες που γνώριζαν την τεχνική του ασύμμετρου κόμβου. Τη μεγάλη, δυστυχώς, ανάπτυξη των πρώτων χρόνων ήλθαν να ανακόψουν η οικονομική κρίση του 1929 και ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και παρ' όλες τις προσπάθειες των επόμενων χρόνων,



Υφαντικοί ιστοί από τα εργοστάσια της Νέας Ιωνίας. Μουσείο Υφαντουργίας - Ταπητουργίας ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.
Δήμου Ν. Ιωνίας (Φωτ.: Δ. Πικοπούλου)



Σχέδια χαλιών αποτυπωμένα σε χιλιοστομετρικό χαρτί από τη Συλλογή του Μουσείου του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. του Δήμου Ν. Ιωνίας (Φωτ.: Υπ. Κορνάρου)



Το ταπητουργείο των αδελφών Μωράτογλου και Σ. Σινανίδη στον Βύρωνα, στον πρώτο οργανωμένο προσφυγικό συνοικισμό της Αθήνας, είχε αρχικά ιδρυθεί από τον Καхраμάνογλου. Φωτ.: Henry Morgentau, *Η αποστολή μου στην Αθήνα, Το έπος της εγκατάστασης - 1922*, Εκδ. «Τροχαλία», 1994. Ολγας Βογιατζόγλου, «Το χαλί της Ανατολής-Η ταπητουργία στην Αθήνα», *Επτά Ημέρες- Καθημερινή*, 25-2-2001



«Tapis d'orient Sparta». Διαφημιστική αφίσα στην Αίγυπτο στις αρχές του 20ού αι. (Φωτ.: Συλλογή Α. Σ. Μαίλλη), Όλγας Βογιατζόγλου, «Το χαλί της Ανατολής-Στη Σπάρτη της Μ. Ασίας», *Επτά Ημέρες- Καθημερινή*, 25-2-2001

όσες επιχειρήσεις κατόρθωσαν να επιβιώσουν είτε προσανατολίστηκαν στον βιομηχανικό (όχι χειροποίητο) τάπητα, είτε μετατράπηκαν σε εριουργία-υφαντουργεία, είτε ακόμη και σε παραπλήσιους με την ταπητουργία κλάδους: εμπόριο, καθαρισμό ταπήτων κ.λπ.

Η Σπάρτη της Μ. Ασίας και τα χαλιά «Σπάρτα»

Στη Σπάρτη της Πισιδίας, όμορφη πόλη χτισμένη στους πρόποδες του όρους Αντίταυρου, κατοικούσαν στα τέλη του 19ου αιώνα 20.000 Τούρκοι, 7.000 Έλληνες και 1.000 Αρμένιοι. Εδώ, χάρη στο κλίμα και το άφθονο νερό του ποταμού Τσάι, άνθησε ένα πολύ σημαντικό κέντρο ταπητουργίας. Στα 1892-3 ο *Ιορδάνης Στύλογλου* μαζί με τον αδελφό του *Δαμιανό*, περίφημο βαφέα, και με την οικονομική ενίσχυση του γαμπρού του *Πρόδρομου Γρηγοριάδη* ξεκίνησαν τη βιομηχανοποίηση της ταπητουργίας της Σπάρτης. Η επινοήση από τον Στύλογλου της μεταφοράς των περίπλοκων μικρασιατικών σχεδίων χαλιών με ακρίβεια πάνω σε χιλιοστομετρικό χαρτί (milimetré), η ποιότητα των υλικών αλλά και ο εμπλουτισμός της θεματολογίας δημιούργησαν έναν συγκεκριμένο τύπο χαλιών που σύντομα έγινε γνωστός στη διεθνή αγορά ως «Σπάρτα».

Στους Σπαρταλήδες ταπητουργούς επένδυσαν πολλοί Έλληνες επιχειρηματίες, όπως οι *Σωκράτης* και *Δαμιανός Καхраμάνογλου*, ο *Φίλιππος Ν.* και *Φίλιππος, Ε. Καхраμάνογλου*, ο *Αθανάσιος Πεσματζόγλου*, ο *Μηνάς Κεχαγιόγλου*, ο *Δαμιανός Βασιλειάδης* αλλά ακόμη και η επιχείρηση *Oriental Carpet* της Σμύρνης. Ο Παπαΐωακείμ Πεσματζόγλου στις «Αναμνήσεις» του μιλάει για 4.000 αργαλειούς τοποθετημένους σε 16 βιοτεχνίες. Δυστυχώς, ο σεισμός του 1914 ξεκλήρισε τη Σπάρτη και επέφερε ανεπανόρθωτο πλήγμα στην ταπητουργία της. Τις λαβωμένες επιχειρήσεις που είχαν καταφύγει στη Σμύρνη, δυστυχώς, αποτελείωσε η μικρασιατική τραγωδία του 1922.

Από τη Σπάρτη της Μ. Ασίας στη Νέα Ιωνία

Η βίαιη μετακίνηση των χριστιανικών πληθυσμών από τη Μικρά Ασία στην Ελλάδα το 1922 υπήρξε η αιτία απαρχής του βιομηχανικού κλάδου της ταπητουργίας στην Ελλάδα. Οι Σπαρταλήδες, στερημένοι κατά μεγάλο μέρος από τον ενεργό ανδρικό πληθυσμό (14-65 ετών)



εξαιτίας του εκτοπισμού του 1921, και ύστερα από περιπλανήσεις ανά την Ελλάδα βρήκαν τόπο ιδανικό για την εγκατάστασή τους στους Ποδαράδες (Νέα Ιωνία), σε ένα μέρος όπου τα νερά του Περισσού, όπως και του δικού τους ποταμού, του Τσάι, θα ευνοούσαν την ανάπτυξη της τέχνης τους.

Η ίδρυση της πόλης έγινε με κάθε επισημότητα και ο θεμέλιος λίθος με το όνομα «Νέα Πισιδία» τέθηκε στις 30 Ιουνίου 1923 παρουσία του Αρχηγού της «Επανάστασης 1922», Νικ. Πλαστήρα, του Πρωθυπουργού Στυλ. Γονατά κ.ά. επισήμων. Στις 9 Δεκεμβρίου 1923 πραγματοποιήθηκαν και τα εγκαίνια του Συνοικισμού με το όνομα «ΙΩΝΙΑ» (όχι πλέον Νέα Πισιδία) με τις ευλογίες του Παπαϊωακείμ Πεσματζόγλου, του ιερέα που είχε τεθεί επικεφαλής της «εξόδου» των Σπαρταλήδων από τα πατρογονικά τους χώματα.

Εκεί, μέσα στον οικισμό ή στην ειδικά ορισμένη βιομηχανική ζώνη της Ελευθερούπολης, μόνοι τους, συνεταιρισμένοι ή οργανωμένοι από επιχειρηματίες, οι Μικρασιάτες έποικοι ίδρυσαν ξανά τα ταπητουργεία τους. Οι νέοι, επί ελληνικού εδάφους υφασμένοι τάπητες, ανανεωμένοι από επιπλέον επιδράσεις και προσαρμοσμένοι στις νέες συνθήκες, ξεκινούσαν την καινούργια φάση της ιστορίας τους για να γίνουν διεθνώς περιζήτητοι.

Το 1924 ιδρύθηκε μάλιστα και ο πρώτος ταπητουργικός συνεταιρισμός με την επωνυμία «Σπάρτη της Πισιδίας», ενώ μεγάλα εργοστάσια που απασχολούσαν κυρίως γυναίκες αλλά ακόμη και παιδιά έκαναν την εμφάνισή τους, όπως τα «Ελληνική Ταπητουργία», «Ανατολική Ταπητουργία», «Μουταλάσκη Α.Ε.» και «Σπάρταλης».

Μέχρι το 1929 η ταπητουργία εξελισσόταν ραγδαία, το οικονομικό όμως κραχ της Αμερικής, μιας αγοράς που απορροφούσε μέχρι και το 99% των εξαγωγών, οδήγησε τον κλάδο σε ραγδαία πτώση.

Η προσπάθεια του Χάρη Καχραμάνου να αναζωογονήσει τον κλάδο μετά την κρίση του 1929 δημιουργώντας χαλιά εμπνευσμένα από το ελληνικό πνεύμα δεν μπόρεσε να βρει συνέχεια, γιατί ο πόλεμος του 1940 επέφερε το τελειωτικό χτύπημα. Οι εργάτριες σκόρπισαν και τα χαλιά λεηλατήθηκαν.

Ελάχιστα ταπητουργεία συνέχισαν να λειτουργούν μετά τον πόλεμο προσπαθώντας να κρατήσουν την παραδοσιακή τέχνη του χειροποίητου χαλιού, αλλά εις μάτην.



Χαλί της οικογένειας Στύλογλου από τη Σπάρτη Πισιδίας. Ο διάκοσμός του, που αποτελείται από γεωμετρικά και φυτικά κοσμήματα, αναπτύσσεται πάνω στο βαθύ μπλέ χρώμα του κάμπου. Φωτ.: Ειρήνη Μανουσάκη στον κατάλογο της έκθεσης «Ιστορίες Επιβίωσης - Μικρασιάτες πρόσφυγες και εργασία στις νέες πατρίδες».



Το εργοστάσιο της «Ελληνικής Ταπητουργίας» χτίστηκε το 1924 στη Νέα Ιωνία και διέθετε υφαντήριο, πλυντήριο, βαφείο και οικίσκους για 500 εργάτριες. Φωτ.: «Πανελλήνιο Λεύκωμα Εθνικής Εκατοεταετηρίδας 1821-1921, Αθήνα 1925»



Τιμητικό δίπλωμα της Ιωάννας Πορτοκαλίδου για τη συμμετοχή της στην έκθεση BRITISH EMPIRE EXHIBITION 1924 και τη συνεισφορά της στις Τέχνες, τις Επιστήμες και τη Βιομηχανία της Αυτοκρατορίας. Μουσείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. του Δήμου Ν. Ιωνίας



Προσφυγοπούλες υφαίνουν μεγάλων διαστάσεων χαλί στη νέα τους πατρίδα.

Φωτ.: Henry Morgenthau,
*Η αποστολή μου στην Αθήνα,
 Το έπος της εγκατάστασης - 1922,*
 Εκδ. «Τροχαλία», 1994. Αρχείο Μαυρίδη.
Επτά Ημέρες- Καθημερινή, 25-2-2001



Συγκέντρωση εργαζομένων στο εργοστάσιο Μουταλάσκη, 1934.
 Φωτ.: Αρχείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.

Στον χώρο του χαλιού σήμερα πια δραστηριοποιούνται λίγες οικογένειες, όπως η οικογένεια Εφραίμογλου, που περισσότερο ασχολούνται με εισαγωγές από χώρες της κεντρικής Ασίας. Τα χειροποίητα ελληνικά χαλιά αλλά και μέρος του εξοπλισμού των εργοστασίων της Νέας Ιωνίας αποτελούν πλέον μουσειακά εκθέματα, που μπορεί κανείς να δει στα ΜΟΥΣΕΙΑ του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. του Δήμου Νέας Ιωνίας, μαζί με ενθυμήματα από τη ζωή στις χαμένες πατρίδες αλλά και από τη δύσκολη διαβίωση των προσφύγων στα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους στους Ποδαράδες.

Τώρα που η πολυσήμαντη **ιστορία της Νέας Ιωνίας κλείνει έναν αιώνα ζωής**, είναι μια καλή ευκαιρία να αναστοχαστούμε την πραγματική «εποποιΐα» των ανθρώπων αυτών που, αν και ξεριζωμένοι, κατόρθωσαν να ιδρύσουν μια ακμάζουσα πόλη, να μετουσιώσουν το δράμα τους σε αξιοθαύμαστη δημιουργία και να αναζητήσουμε και εμείς σήμερα νέες παραγωγικές ευκαιρίες. Πρωτοβουλίες όπως αυτή του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου που σκοπεύει να διδάξει την τέχνη της παραδοσιακής υφαντικής σε ευάλωτες ομάδες ατόμων αποτελούν μια πολύ ενδιαφέρουσα προσπάθεια.

Ταπητουργία: Η κοινωνική προσέγγιση

Η ενασχόληση με την ταπητουργία είναι μια ιδιαίτερα απαιτητική εργασία και συχνά κατά την άσκησή της παραβιάζονται βασικά ανθρώπινα δικαιώματα. Για να αποφευχθεί ή και να μετριαστεί κάτι τέτοιο, ιδιαίτερα στις πτωχές και υποανάπτυκτες χώρες, ενεργοποιούνται σήμερα διάφοροι μηχανισμοί βοήθειας και προστασίας των εργαζομένων, όπως η δράση GOODWEAVE, η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα αλλά και ευρωπαϊκά προγράμματα για ευάλωτες ομάδες, όπως το CROSSWARP.



Πιστοποίηση GoodWeave: Οι βιομηχανίες χειροποίητων χαλιών στην Ασία συχνά χρησιμοποιούν παιδιά που εργάζονται κάτω από άθλιες συνθήκες. Το σύστημα σήμανσης GoodWeave, που χρησιμοποιείται σε ολόκληρη την Ευρώπη και στη Βόρεια Αμερική, διαβεβαιώνει ότι δεν έχει χρησιμοποιηθεί η παιδική εργασία για την παραγωγή του προϊόντος: οι εισαγωγείς πληρώνουν για τις σχετικές ετικέτες και τα έσοδα που συλλέγονται χρησιμοποιούνται για την



εποπτεία των κέντρων παραγωγής και την εκπαίδευση των παιδιών που έχουν προηγουμένως υποστεί εκμετάλλευση.

Κοινωνική επιχειρηματικότητα: Η βιομηχανία χαλιών στην Ινδία έχει επιτύχει την καθιέρωση ειδικών κοινωνικών επιχειρηματικών μοντέλων που βοηθούν τα μειονεκτούντα τμήματα της κοινωνίας, ιδιαίτερα αυτά που ζουν σε απομονωμένες και υποβαθμισμένες περιοχές. Αξιοσημείωτο παράδειγμα τέτοιας επιχείρησης κοινωνικής επιχειρηματικότητας είναι τα γνωστά χαλιά Τζαϊπούρ.

(<https://www.corporaterebelsfoundation.org/post/update-about-jairur-rugs-foundation-s-well-project>)



Το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Erasmus + KA2 (Εκπαίδευση Ενηλίκων), έχει αναλάβει το ειδικό

έργο «Νήματα διαπερνούν το στημόνι» [Threads crossing the warp (CROSSWARP)], που στοχεύει στην αναβίωση της τέχνης της υφαντικής-ταπητουργίας και στη σύνδεσή της με την επαγγελματική κατάρτιση και ενασχόληση ευάλωτων ομάδων. (<https://crosswarp.hua.gr/>)

Η υφαντική ως στοιχείο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς

Η υφαντουργία-ταπητουργία έχει κηρυχθεί από την UNESCO ως σημαντική έκφανση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς¹ και ως τέτοια πρέπει να διαφυλαχθεί και να αναδειχθεί και **η ταπητουργική παράδοση ΣΠΑΡΤΑ** μέσω των μουσείων του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. και των πολλών προσφυγικών μουσείων και συλλόγων.

Προς την κατεύθυνση της προστασίας της ελληνικής άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, το Υπουργείο Πολιτισμού² έχει προχωρήσει σε

¹ Σύμφωνα με τη Σύμβαση της UNESCO για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, 2003), άρθρο 2, παρ. 1, ως άυλη πολιτιστική κληρονομιά λογίζονται «οι πρακτικές, αναπαραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις και τεχνικές, καθώς και τα εργαλεία, αντικείμενα, χειροτεχνήματα και οι πολιτιστικοί χώροι που συνδέονται με αυτές και τις οποίες οι κοινότητες, οι ομάδες και, κατά περίπτωση, τα άτομα αναγνωρίζουν ως μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς τους».

² Για την εφαρμογή στην Ελλάδα της Διεθνούς Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Unesco 2003) αρμόδια είναι η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς στο Υπουργείο Πολιτισμού.



Δημιουργία του Χάρη Καхраμάνου με τίτλο «Το Μεσολόγγι», 1931 (Φωτ.: Χ. Καхраμάνος).

Όλγας Βογιατζόγλου, «Το χαλί της Ανατολής- Η ταπητουργία στην Αθήνα», *Επτά Ημέρες, Εφημ. Καθημερινή*, 25-2-2001.



Στιγμιότυπο από τη ζωή των προσφύγων στα δύσκολα μεταπολεμικά χρόνια. Μικρές ανάπαυλες φτωχικής διασκέδασης τους προσέφεραν την απαραίτητη αισιοδοξία. Μουσείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. Δήμου Ν. Ιωνίας. (Φωτ.: Υπ. Κορνάρου)



Η κουζίνα του προσφυγικού σπιτιού. Μουσείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. Δήμου Ν. Ιωνίας (Φωτ.: Φ. Κωστάκου)



Παραδοσιακές φορεσιές από την ευρύτερη περιοχή της Καππαδοκίας.
Μουσείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. Δήμου Ν. Ιωνίας.
(Φωτ.: Δ. Πικοπούλου)

ψήφιση σχετικού νόμου καθώς και στην κατάρτιση του Εθνικού Ευρητηρίου, ενώ σε διεθνές επίπεδο, η UNESCO καταβάλλει τεράστια προσπάθεια όχι μόνον για τον εντοπισμό και καταγραφή στοιχείων τού άυλου πολιτισμού αλλά και για την ευαισθητοποίηση των νέων.
(<https://www.linkedin.com/pulse/unesco-helps-future-generations-safeguard-intangible-heritage-w20ce>)

Την πολιτιστική κληρονομιά της ελληνικής υφαντικής και ταπητουργίας, τόσο σε επίπεδο τεχνογνωσίας, όσο και σε ό,τι αφορά στα σχέδια, που συχνά έχουν πανάρχαιες ρίζες, προσπάθησε παλαιότερα να διατηρήσει και να προβάλει ο ΕΟΜΜΕΧ, μοιράζοντας στα διάφορα εργαστήριά του ανά την Ελλάδα παραδοσιακά σχέδια. Η προσπάθεια αυτή δεν βρήκε όμως συνέχεια και από το 2012 η δραστηριότητα του Οργανισμού περιήλθε στη Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας τού Υπουργείου Ανάπτυξης και έτσι περιορίστηκε η δυνατότητα δημιουργικής παραγωγής και ανανέωσης αυτής της τέχνης μέσω των μικρών τοπικών εργαστηρίων.

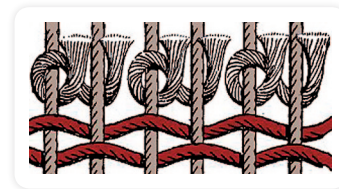
Η εφαρμογή μιας εθνικής πολιτικής για την προώθηση αυτού του σπουδαίου πολιτισμικού κεφαλαίου αποτελεί ακόμη ένα ζητούμενο που ευχόμαστε σύντομα να βρει την απάντησή του. Η πρόσφατη ίδρυση Πανεπιστημιακής Έδρας Μικρασιατικού Πολιτισμού στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης μάς κάνει να αισιοδοξούμε.



Ανέμη και διάφορα εξαρτήματα.
Μουσείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. Δήμου Ν. Ιωνίας
(Φωτ.: Υπ. Κορνάρου)

Δέσποινα Πικοπούλου

Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος-Μουσειοπαιδαγωγός



Υφανση με ασύμμετρους κόμβους

Η ΥΦΑΝΤΙΚΗ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

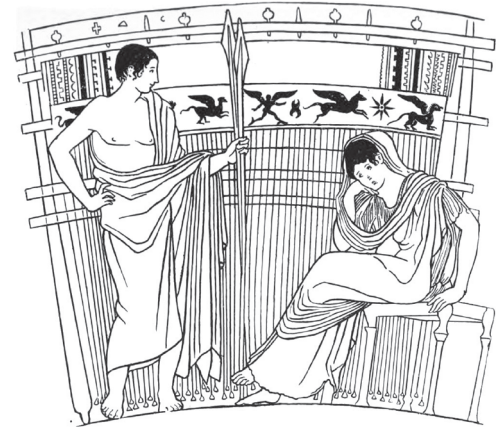
ΟΙ ΑΝΥΦΑΝΤΡΕΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

Η τέχνη της υφαντικής ανέκαθεν ενέπνεε τους ανθρώπους. Στην αρχαία ελληνική μυθολογία η θεά Αθηνά προστάτευε την υφαντική τέχνη, που συσχετιζόταν με τον περίφημο μύθο της Αράχνης. Οι μυθικές θεότητες Μοίρες, επίσης κρατώντας στα χέρια τους τα «μαγικά» εργαλεία, την ανέμη, τη ρόκα και το αδράχτι, καθόριζαν την τύχη των απλών θνητών: η Κλωθώ γνέθει το νήμα της ζωής, η Λάχεσις το μετράει και ορίζει τι θα συμβεί στον καθένα και η Άτροπος το κόβει, όταν έρθει η ώρα. Ειδικότερα στη λογοτεχνία οι αναφορές είναι ποικίλες και αξιοσημείωτες. Στα ομηρικά έπη, συγκεκριμένα, απαντά συχνά η ενασχόληση των γυναικών με την υφαντουργία με χαρακτηριστικότερη περίπτωση εκείνη της Πηνελόπης που ξεγέλασε τους μνηστήρες υφαίνοντας και ξεϋφαίνοντας το σάβανο του πεθερού της Λαέρτη (**εικόνα 1**):

*... την επιάσαμε που ξύφαινε το στραφτερό πανί της
κι έτσι άθελά της το αποτελείωσε, σφιγμένη από την ανάγκη.
Μα μόλις ύφανε και ξέπλυνε το ολόμακρο πανί της
και το 'δειξε, έτσι που στραφτάλιζε σαν ήλιος, σα φεγγάρι,
τον Οδυσσέα θεός οδήγησε κακός – ποιος ξέρει πούθε!*

Πολλά λαϊκά παραμύθια και δημοτικά τραγούδια επίσης είναι αφιερωμένα στον αργαλειό και την υφαντική. Όπως η ομηρική Καλυψώ σαγηνεύει τον Οδυσσέα έτσι και η λαϊκή υφάντρα στη δημοτική ποίηση είναι «τεχνίτρα» και μάγισσα. Με το ρυθμικό χτύπημα του αργαλειού και το συνοδευτικό τραγούδι της, που απαιτεί συγκέντρωση και προσοχή, φαίνεται να ξεχνάει ακόμη και τον αγαπημένο της:

*– Έπεσ' ο νους σου στο πανί κι ο λογισμός στο χτένι
κι εμένα μ' επαράτησες και πλιά δε με θυμάσαι.
– Δε σ' απαρνούμαι, ρήγα μου, πάλε στο νου μου σ' έχω,
σ' έχω γραμμένο στο πανί και στο ξυλόχτενό μου
κι απάνω στην σαΐτα μου σ' έχω ζωγραφισμένο
και μέσα στα μιτάρια μου χρυσοπεριπλεγμένο.*



Εικ. 1 Η Πηνελόπη στον αργαλειό της. Σχεδιαστική αναπαράσταση σκηνης που απεικονίζεται σε σκύφο (αγγείο) του 430 π.Χ., Chiusi, Museo Archeologico Nazionale.



Για τα σχέδια των υφαντών ένα δημοτικό τετράστιχο αναφέρει:

*Όλα τ' αστέρια μάζωξα και τη χρυσή σελήνη
στον αργαλειό μου τ' άπλωσα και στο 'φαντό μου πάνω.
Ο γυρισμός του καρελιού κι ο χτύπος του χτενιού μου
πουλιά θα φέρουνε του δάσους και γλάρους του πελάγου.*



Από τις πιο διάσημες ανυφάντρες είναι η Αμερικανίδα Εύα Πάλμερ, η πρώτη σύζυγος του ποιητή Άγγελου Σικελιανού. Η Εύα Πάλμερ-Σικελιανού, που στήριξε τόσο οικονομικά όσο και πνευματικά τον ποιητή σε όλη την πορεία του, θήτευσε και μεγαλούργησε πάνω στον λευκαδίτικο αργαλειό. Διδάχτηκε την υφαντική τέχνη από την αδελφή του Άγγελου Σικελιανού, την Πηνελόπη, η οποία ήταν σύζυγος του Ραϋμόνδου Ντάνκαν, αδελφού της διάσημης χορεύτριας Ισιδώρας Ντάνκαν. Η Πηνελόπη είχε μάθει την τέχνη του αργαλειού από τη μητέρα της Χαρίκλεια και μαζί με την Εύα επιχείρησαν να αναπαραγάγουν την ποιότητα και την τέχνη των αρχαίων ελληνικών ενδυμάτων. Ο Σικελιανός εμπνεύστηκε από την εργασία των δύο γυναικών και έγραψε σχετικούς στίχους στα ποιήματά του *Δείπνος* και *Θαλερό*:

*Και η ανυφάντρα εδείπναγε, και η νια μοιρολογήτρα,
γυναίκες γλυκομέτωπες, η Λυγιά δίπλα εδείπνα,
που τη φλογέρα απίθωσε στον αργαλιόν απάνω,
και η Γλαύκη, μεγαλόφωτη γυναίκα, αναπαμμένα
στο μέτωπό της τα μαλλιά που 'χε σε δυο φτερούγες
χρυσές και πόφεγγε ήσυχα το μέγα μέτωπό της.*

Οι δύο γυναίκες ξεκίνησαν έτσι να υφαίνουν στον αργαλειό ενδύματα, όπως χιτώνες και χλαμύδες, τα οποία στη συνέχεια φορούσαν τόσο η ίδια η Εύα όσο και το ζεύγος Ντάνκαν (**εικόνα 2**). Η σύζυγος του Σικελιανού πίστευε ιδιαίτερα σ' αυτήν την παραδοσιακή τέχνη όχι μόνο για λόγους ενδυματολογικούς και πρακτικούς, αλλά επειδή τη θεωρούσε γνήσια και πηγαία ανθρώπινη δημιουργία καθώς και κορυφαία έκφραση του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια της Εύας στο βιβλίο της *Ιερός Πανικός*: «Ό,τι είχα αγοράσει στο Παρίσι, φουστάνια, παπούτσια,... γάντια, όλα στοιβάχτηκαν



σε ένα σεντόνι του τρένου... Μετά άνοιξα το παράθυρο και πέταξα τον μπόγο έξω... Ποτέ πια δεν θα ... με άγγιζαν υφάσματα φτιαγμένα σε μηχανές: μηχανές από μέταλλο ... από σάρκα και αίμα». Στα χέρια της ο αργαλειός μεταβλήθηκε σε μια θαυμάσια μυσταγωγική τελετουργία. Στα παρακάτω αποσπάσματα του μεγαλόπνοου ποιήματος *Αλαφροϊσκιωτος* (ενότητα «Ανουφάντρα») ο Σικελιανός αναφέρεται στις δύο ανουφάντρες και περιγράφει θέματα αλλά και παραστάσεις σχετικών υφαντών.

*Εσύ ανουφάντρα, εσύ γαληνομέτωπη,
γερή, μεγαλομάτα,
που ήταν αδρά τα νιάτα σου
κι άγρυπνα τα βουνίσια σου νιάτα!
[...]*

*Είδα μυριάστραφτα φτερά
μπροστά σου να χιμάνε
στον κήπο, λουλουδόφωτο,
και να σ' ακολουθάνε,
κ' εσύ, κάτου απ' τον πλάτανο
στο μέγα περιβόλι,
στον αργαλιό να θρονιαστείς
καθημερινή και σκόλη,
και, σιάζοντας τα γνέματα,
το χέρι σου ν' απλώνει
ένα φεγγάρι στο πανί
μες σε θαμπόν αλώνι!*

*Γαληνομέτωπη αδελφή
ζωντάνεψες τ' απάρθена
της πλάσης παραμύθια.
Το πεύκι* μου εκατέβασες, που ιστορίες,
μες σε τριαντάφυλλα πεσμένο,*



Εικ. 2 Εύα Πάλμερ, Θέατρο Δελφών
© Μουσείο Μπενάκη /
Φωτογραφικό Αρχείο [N.1756d]

.....
* χαλάκι προσευχής



Εικ. 3 Μουσείο Άγγελου Σικελιανού,
αίθουσα Δελφικών Εορτών

*το βασιλόπουλο το ακοίμητο
κι από τον πόθο πληγωμένο,
που η μοίρα έτσι το μοίρανε,
φίδι την άνοιξη όλη να 'ναι
κι απ' το φιδόντυμα να δέρνεται
να βγει, τα λέπια να μη σπάνε.
Κι άλλο, του καβαλάρη εκείό,
που τ' άτια του τα καθαρά και τα βαρβάτα
–και χαμογέλαεν ως μου το 'λεγες
μέσα η καρδιά– του τα καλλίγωνεν
η ώρα του νύφη· τόσο ελάμπανε
η αντρεία και τα ξανθά του νιάτα!*



Εικ. 4 Η «Μις Ευρώπη» Αλίκη Διπλαράκου,
φορώντας στολή Αμαλίας,
ΕΛΙΑ/ΜΙΕΤ, Τμήμα Παραστατικών Τεχνών,
Αρχείο Βάσου και Τανάγρας Κανέλλου.
Φωτ.: *National Geographic Magazine*

Τα επόμενα χρόνια η Εύα πειραματίστηκε και τελειοποίησε την τέχνη του αργαλειού σε σημείο που να επιτύχει το είδος του υφάσματος που χρησιμοποιούσαν στην αρχαιότητα και του οποίου οι ιδιαίτερες πτυχώσεις αποδίδονται στα αγάλματα. Δικές της δημιουργίες ήταν τα υφαντά που φόρεσαν οι γυναίκες του χορού και οι ηθοποιοί στις παραστάσεις αρχαίας τραγωδίας των Δελφικών Εορτών (1927 και 1930), που διοργάνωσαν από κοινού με τον ποιητή. Μερικά από τα ενδύματα αυτά εκτίθενται σήμερα στο Μουσείο Άγγελου Σικελιανού στη Λευκάδα (**εικόνα 3**) ενώ ο περίφημος αργαλειός της Εύας βρίσκεται στο Μουσείο Δελφικών Εορτών στους Δελφούς (**εικόνα 5**). Ο Άγγελος και η Εύα εμπλούτισαν τις εκδηλώσεις στους Δελφούς με αρχαία δρώμενα, λαϊκούς χορούς, κι έκθεση παραδοσιακών χειροτεχνημάτων με την επιμέλεια της Αγγελικής Χατζημιχάλη, μελετήτριας της νεότερης ελληνικής λαϊκής τέχνης. Στο πλαίσιο των Δελφικών Εορτών οι κάτοικοι φορούσαν παραδοσιακές φορεσιές (**εικόνα 4**) ενώ είδη λαϊκής χειροτεχνίας ήταν απλωμένα σε ειδικά διαμορφωμένα οικήματα, όπου μπορούσε κανείς να θαυμάσει υφάσματα αργαλειού, ενδυμασίες από κάθε γωνιά της Ελλάδας κ.ά.

Διαφωτιστικοί ως προς τα είδη λαϊκών υφαντών είναι στίχοι του Σικελιανού στο ποίημα *Χωριάτικος Γάμος*:



Σταματημένα τ' άλογα

[...]

*ενώ στις ράχες τους
στρωμένες με σκουρόχρωμα φαντά,
με το πλευρό καβάλα οι συμπεθέρες,
στολισμένες σε μετάξια και χρυσά,
τινάζουνε απαλά τα γκέμια
να κινήσουνε μαζί*

[...]

*Μα από τη νύφη, ασάλευτη, τριγύρα,
σκεπασμένη τώρα στ' αραχνόφαντο κεφαλοπάνι,
ας ξεχειλίζει η διάφανη σιγή,
Μέσα στον πέπλο σου άκουσες,
βουβή, θεοσάλευτη καρδιά;*

[...]

*Μα στο άτι απάνου, πόρχεται μπροστά, ο γαμπρός
την πλάσην όλη χαίρεται προικιό!*

Κόκκινο φλάμπουρον αλύγιστο
βαρύ από κέντημα σγουρό κι ανεβατό,
με κρόσσια ωσά βαριά βαλάνια, αρίθμητα, χρυσά,
πετάει φουχτιές αχτίδες
μπρος στα μάτια του
η καρδιά!*

[...]

*Σαν η ψιχάλα η ανοιξιάτικη ας απλώσει τώρα
το στεφανοσκέπασμα, γλυκά.*

*Ω κρύα φαντά σεντόνια
ως χιόνια του Μαρτιού!*

Η δεύτερη σύζυγος του Άγγελου Σικελιανού, Άννα Καραμάνη, επίσης γνώριζε την τέχνη της υφαντικής, την οποία είχε διδαχθεί από

.....
* είδος σημαίας (λάβαρου) που κατασκεύαζαν οι συγγενείς του γαμπρού πριν από την τελετή του γάμου



Εικ. 5 Ο αργαλιός της Εύας Πάλμερ στο Μουσείο Δελφικών Εορτών και ο αργαλιός της Άννας Καραμάνη στον Χώρο Μνήμης Άγγελου Σικελιανού στη Σαλαμίνα





την ίδια την Εύα σε παλαιότερη εποχή. Η Άννα χρησιμοποίησε για καθαρά βιοποριστικούς λόγους τον αργαλειό που σήμερα φυλάσσεται στο σπίτι όπου έμενε με τον ποιητή στη Σαλαμίνα (εικόνα 5) ενώ δημιουργίες της που φόρεσαν πολλές κυρίες της υψηλής κοινωνίας φυλάσσονται στο Μουσείο Μπενάκη.

Η τέχνη της υφαντικής και της ταπητουργίας, που δικαίως έφθασε να εμπνεύσει ακόμη και ποιητές του μεγέθους του Σικελιανού, ελπίζουμε και ευχόμαστε να βρει τους νέους βηματισμούς της σε σύγχρονα δημιουργικά πεδία.

Φωτεινή Κωστάκου



Υφάντρα. Ξυλογραφία Σπύρου Βασιλείου

ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.

♦ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ – ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑΣ-ΤΑΠΗΤΟΥΡΓΙΑΣ

♦ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Η πόλη της Ν. Ιωνίας κατοικήθηκε από πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής που προέρχονταν από δεκάδες κοινότητες της Μ. Ασίας, της Καππαδοκίας, του Πόντου και της Ανατ. Θράκης. Φεύγοντας από τις πατρογονικές τους εστίες, κάποιοι μπόρεσαν και πήραν μαζί τους κάποια ενθυμήματα-κειμήλια (παραδοσιακές ενδυμασίες, εικόνες, κεντήματα κ.ά.) αλλά και βιβλία ή έγγραφα που μετέφεραν στα νέα σπιτικά τους στη νέα τους πατρίδα. Τα κρατούσαν στα σπιτικά τους σε μπαούλα, σε ντουλάπες, ήταν ένα μέρος της ζωής τους. Ενθυμήματα μιας ζωής.

Όταν το 2003 αποφασίστηκε από τον τότε δήμαρχο Ν. Ιωνίας, Γιάννη Χαραλάμπους, να δημιουργηθεί το ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ., όσοι πρόσφυγες ζούσαν αλλά και οι απόγονοί τους δώρισαν με πολλή χαρά τα εν λόγω ενθυμήματα, τα οποία δημιούργησαν το **Λαογραφικό Μουσείο** μας.

Μέσα στα 20 χρόνια λειτουργίας του το μουσείο έχει εμπλουτιστεί με εκπληκτικές παραδοσιακές ενδυμασίες από πολλές πόλεις της Ανατολής, κεντήματα, κουβέρτες, έγγραφα, βιβλία, φωτογραφίες αλλά και χρηστικά αντικείμενα καθημερινής χρήσης από τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους στη Ν. Ιωνία.

Συγχρόνως, όμως, με την εγκατάστασή τους στη Ν. Ιωνία, εργάστηκαν και οικοδόμησαν ταπητουργεία και υφαντουργεία στα οποία εν συνεχεία εργάστηκαν για δεκαετίες άνδρες και γυναίκες όχι μόνο από τη Ν. Ιωνία, αλλά και από τις γύρω περιοχές. Η πόλη απέκτησε βιομηχανική υπόσταση και αποκαλέστηκε το Manchester της Ελλάδας, αφού σε αυτήν είχαν δημιουργηθεί και λειτουργούσαν δεκάδες υφαντουργικές βιομηχανίες και βιοτεχνίες. Δυστυχώς, αυτή η ανάπτυξη δεν είχε την ανάλογη διάρκεια, και με την είσοδό μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα ο ανταγωνισμός των προϊόντων μας με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά οδήγησε σταδιακά στο κλείσιμο όλων αυτών των βιομηχανιών. Τα μηχανήματα απαξιώθηκαν και πέρασαν στην Ιστορία.



Τα Μουσεία του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. στο πρώην κτήριο της «Ανατολικής Ταπητουργίας Α.Ε.» στη Ν. Ιωνία (Φωτ.: Δ. Πικοπούλου)



Ενθυμήματα προσφύγων από τη Μ. Ασία. Μουσείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. Δήμου Ν. Ιωνίας



Γυναικεία φορεσιά από την Καππαδοκία. Μουσείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. Δήμου Ν. Ιωνίας (Φωτ.: Ειρ. Μανουσάκη, Βιβλιοθήκη της Βουλής)



Επενδύτης (κάπα) από την Καππαδοκία,
δώρο του Τούρκου επάρχου
στον φίλο του Κωνσταντίνο Τοσίνογλου.
Μουσείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. Δήμου Ν. Ιωνίας
(Φωτ.: Υπ. Κορνάρου)

Σκεφτήκαμε τότε να δημιουργήσουμε το **Μουσείο Υφαντουργίας -Ταπητουργίας**, στο οποίο βρήκαν «στέγη» όλα τα μηχανήματα και αντικείμενα που είχαν σχέση με τη λειτουργία τους. Έτσι, σήμερα ο επισκέπτης του έχει την ευκαιρία να δει αργαλειούς χαλιών και πώς κατασκευάζονταν τα χειροποίητα χαλιά και τα κιλίμια, με έναν μεγάλο αριθμό σχεδίων, υφαντουργικούς ιστούς διάφορων τύπων, βαφικές μηχανές, ραπτομηχανές, ζυγαριές και εργαλεία που ήταν απαραίτητα για τη λειτουργία των εργοστασίων.

Παράλληλα, δημιουργήθηκε και το **Ιστορικό Μουσείο-Αρχείο** της πόλης, που συλλέγει έγγραφα, βιβλία και φωτογραφίες που αφορούν στην περίοδο από την ίδρυση της πόλης το 1923 μέχρι σήμερα. Εδώ δημιουργήσαμε και μια μεγάλη βιβλιοθήκη με εκατοντάδες βιβλία κυρίως ιστορικού περιεχομένου που είναι στη διάθεση των μελετητών-ερευνητών.

Όλα αυτά τα μουσεία βρίσκονται στους ανακαινισμένους χώρους του παλιού εργοστασίου της «Ανατολικής Ταπητουργίας Α.Ε.» που ήταν το πρώτο Ταπητουργείο που δημιούργησαν οι πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής στην περιοχή της Ελευθερούπολης.

Λουκάς Π. Χριστοδούλου

Πρόεδρος Διοικ. Επιτροπής ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.



Φωτογραφία γυναικών με ενδυμασίες
από το Ικόνιο



Φωτογραφία ανδρών με παραδοσιακές
στολές από το Σεβδίκοϊ



Βαφέιο νήματος.
Μουσείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. Δήμου Ν. Ιωνίας
(φωτ.: Δ. Πικοπούλου)

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.

Η μεταφορά του αργαλειού με τις βοϊδάμαξες

Η Συνθήκη της Λοζάνης, που υπεγράφη στις 24 Ιουλίου 1923, έθεσε ως όρο την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, με βάση το θρήσκευμα. Έτσι, όσοι χριστιανικοί πληθυσμοί είχαν εγκλωβιστεί στο εσωτερικό της Τουρκίας –μετά την καταστροφή της Σμύρνης– και ήταν κυρίως κάτοικοι της Καππαδοκίας έπρεπε να αποχωρήσουν μέχρι το καλοκαίρι του 1924, κομίζοντας όσα αντικείμενα μπορούσαν να μεταφέρουν με τους αραμπάδες-βοϊδάμαξές τους. Οι περισσότεροι επέλεξαν να φύγουν με πλοία μέσω του λιμανιού της Μερσίνης ενώ κάποιοι άλλοι ήρθαν πεζή μέσω της Ανατ. Θράκης στη Μακεδονία και διασκορπίστηκαν σε όλη την Ελλάδα.

Πολλοί προβληματίστηκαν τι δουλειά θα έκαναν ερχόμενοι στην Ελλάδα. Έτσι, κάποιοι φόρτωσαν στους αραμπάδες τον αργαλειό χαλιού που είχαν και τον εγκατέστησαν στη νέα τους κατοικία, στη νέα τους πατρίδα. Φτιάχνοντας χειροποίητα χαλιά άριστης ποιότητας μέσα στα νέα σπιτικά τους, τα πωλούσαν και είχαν ένα πρόσθετο οικογενειακό εισόδημα.

Ο αργαλειός χαλιών που βρίσκεται στο Μουσείο του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. έχει χαρακτηριστεί από το Υπουργείο Πολιτισμού «Μνημείο Πολιτισμικής Κληρονομιάς» και έχει μεταφερθεί από την Καππαδοκία με αραμπάδες ενώ εκτέθηκε στο Μουσείο Μπενάκη, στην έκθεση που πραγματοποιήθηκε για τα «100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή».

Η σημαία από τον Τσεσμέ

Ο *Τσεσμές* (Κρήνη της Ερυθραίας) είναι μια όμορφη παραθαλάσσια κωμόπολη στη δυτική ακτογραμμή της Τουρκίας, ακριβώς απέναντι από τη Χίο. Κατά την απογραφή του Μιχ. Νοταρά του 1921 (συμπεριλαμβάνονται και τα Λουτρά του Τσεσμέ), εκεί ζούσαν 11.200 κάτοικοι, εκ των οποίων 9.481 Έλληνες, 1.700 Τούρκοι και 19 Εβραίοι. Οι Έλληνες κάτοικοι του έζησαν τον τρόμο στον Πρώτο Διωγμό (1914-1919) και επανήλθαν το 1919, μέχρι να έρθει η ολική καταστροφή στις 3 Σεπτεμβρίου 1922. Όσοι δεν δολοφονήθηκαν οδηγήθηκαν από τους



«Κόκκινη κλωστή δεμένη,
στην ανέμη τυλιγμένη,
δώσ' της κλότσο να γυρίσει,
παραμύθι ν' αρχινήσει».

Φωτ.: Υπ. Κορνάρου



Η σημαία από τον Τσεσμέ, όπως εκτίθεται δίπλα σε ενδυμασία από τα παράλια της Μ. Ασίας στο Μουσείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.

Φωτ.: Υπ. Κορνάρου



Προσφυγικό σπιτάκι στη Ν. Ιωνία
με την «παράνομη» κουζινούλα στο πεζοδρόμιο.
Φωτ.: Δ. Πικοπούλου



Η διαχείριση του λιγοστού νερού
ήταν ένα δύσκολο καθημερινό καθήκον.
Μουσείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. Φωτ.: Υπ. Κορνάρου

Τούρκους βιαίως στις 15 Σεπτεμβρίου 1922 στην εκκλησία του Αγ. Χα-ραλάμπους, όπου αφού τους λεηλάτησαν ό,τι πολύτιμο κρατούσαν στους μπόγους τους, τους επιβίβασαν στα πλοία και εκπατρίστηκαν οριστικά. Έτσι έσβησε ο Ελληνισμός στην περιοχή του Τσεσμέ.

Εκεί ζούσε και ο έμπορος Κωνσταντίνος Καλαμάκας και κατά τις τραγικές εκείνες ώρες της βίαιης αποχώρησης των Ελλήνων, παρέδω-σε στην αδελφή του Πάτρα Καλαμάκα την ελληνική σημαία που είχαν φτιάξει μόνοι τους και εκείνος έμεινε στον Τσεσμέ, μήπως και σώσει κάτι από την περιουσία του.

Δυστυχώς χάθηκε όπως και χιλιάδες άλλοι Μικρασιάτες. Η αδελφή του έφερε την ελληνική σημαία στην Ελλάδα και τη φύλαγε ως πολύ-τιμο κειμήλιο. Όταν πέθανε, η κόρη της Ευαγγελία Χατζησιδέρη, κά-τοικος Ν. Ιωνίας, τη δώρισε στο Λαογραφικό Μουσείο του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.

Η ζωή στο προσφυγικό σπίτι

Η κουζινούλα και η διαχείριση του νερού

Τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης των προσφύγων στην Ελλάδα ήταν πολύ δύσκολα. Εκατοντάδες οικογένειες για χρόνια ζούσαν σε σκηνές ή δωμάτια 16-20 τ.μ. όπου κυριολεκτικά στοιβάζονταν 4-8 άτομα. Για κουζίνα και αποχωρητήρια ούτε λόγος να γίνεται. Υπήρχαν κοινόχρηστες τουαλέτες για εκατοντάδες άτομα των οποίων οι βό-θροι όμως γρήγορα ξεχειλίζουν και αποτελούσαν εστίες μολυσματικών ασθενειών που κάποιες φορές οδηγούσαν ακόμη και στον θάνατο.

Λίγο αργότερα άρχισαν να εμφανίζονται οι πρώτες (παράνομες) κουζινούλες που χτίστηκαν εν μια νυκτί σε χώρους έξω από τα δω-μάτια, καταλαμβάνοντας τον χώρο των πεζοδρομίων. Ήταν χαμηλο-τάβανες διαστάσεων 2 x 2 μ. Σε αυτές οι γυναίκες μαγείρευαν καθη-μερινά ό,τι πρώτες ύλες έβρισκαν, συνήθως μακαρόνια και όσπρια. Με λίγο αλεύρι και χόρτα που μάζευαν στην ύπαιθρο, έκαναν πολύ νόστιμες χορτόπιτες.

Δίκτυο ύδρευσης για πολλά χρόνια δεν υπήρχε. Σε κάθε οικοδο-μικό τετράγωνο είχε τοποθετηθεί μια βρύση, και το νερό έφτανε στα σπίτια με δοχεία και στάμνες που μετέφεραν συνήθως οι γυναίκες, πε-ριμένοντας πολλές ώρες στην ουρά. Έτσι, για οικιακή χρήση προορί-ζονταν πήλινα ή σιδερένια δοχεία με μια μικρή βρυσούλα που έβγαζε



λιγοστό νερό. Όταν πλένονταν το πρωί, το νερό έπεφτε σε μια μικρή λεκάνη και το χρησιμοποιούσαν για πότισμα του λαχανόκηπου ή των λουλουδιών που διατηρούσαν σε γλάστρες.

Για πολλά χρόνια η πόλη υδροδοτούνταν από αρτεσιανά φρέατα που διαχειριζόταν ο Δήμος, αποθηκεύοντας νερό σε δεξαμενές που το προωθούσε με αντλίες στις συνοικίες του. Το 1960 το δίκτυο ύδρευσης πέρασε στην ΟΥΛΕΝ (σήμερα Ε.ΥΔ.ΑΠ. Α.Ε.).

Το χώμα από την πατρίδα

Η νοσταλγία για τις αξέχαστες πατρίδες των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής, αλλά και των απογόνων τους, ήταν και παραμένει μεγάλη. Πολλά χρόνια μετά, τη δεκαετία του '50 άρχισαν δειλά δειλά να πραγματοποιούνται προσκυνηματικές εκδρομές στις αλησμόνητες πατρίδες τους. Έτσι, πραγματοποιήθηκαν εκδρομές σε Ινέπολη και Σαφράμπολη, Σπάρτη, Αττάλεια και Αλάγια, Κωνσταντινούπολη και Σμύρνη, Πόντο και Ανατ. Θράκη.

Πολλοί γυρνώντας έφεραν και μια χούφτα χώμα που εναπόθεσαν στα μουσεία του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. για να τους θυμίζει την πατρίδα τους.

Τα τελευταία χρόνια πραγματοποιούνται πολλές εκδρομές από τους προσφυγικούς συλλόγους ανά την Ελλάδα, προκειμένου τα παιδιά και τα εγγόνια των προσφύγων να γνωρίσουν πού γεννήθηκαν οι παππούδες τους και πώς ζούσαν εκεί, αφού έχουν ακούσει από τα στόματά τους δεκάδες ιστορίες.

Η οικογένεια Εφραίμογλου (μια ζώσα και ακμάζουσα επιχείρηση)

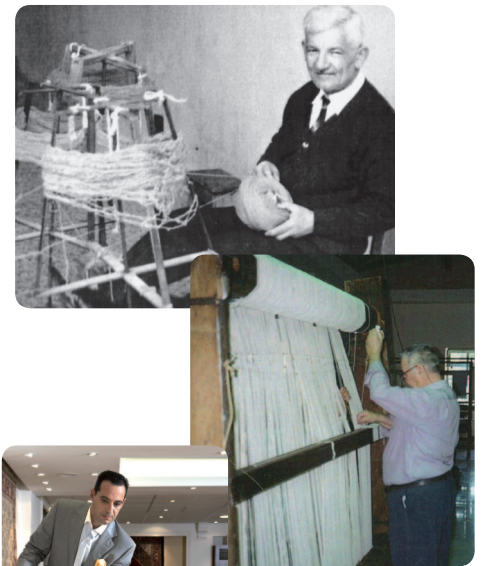
Το όνομα της οικογένειας Εφραίμογλου προέρχεται από τον πρόγονο Εφραίμ που είχε γεννηθεί το 1790 στη Σπάρτη Μ. Ασίας. Ο Δημήτριος (Δημητρός) Εβρέμογλου ή Εφραίμογλου, όπως επικράτησε, γεννήθηκε το 1900 στη Σπάρτη Πισιδίας της Μ. Ασίας και ασχολήθηκε από πολύ μικρός με την ταπητουργία. Τον Οκτώβριο του 1922, μετά τα τραγικά γεγονότα της Μικρασιατικής Καταστροφής, κατέφυγε στη Μερσίνα πεζός και από εκεί με πλοίο στη Λάρνακα της Κύπρου υπό άθλιες συνθήκες. Η οδύσσειά του συνεχίστηκε μέχρι τον Πειραιά, όπου φθάνοντας μαζί με χιλιάδες άλλους πρόσφυγες, αναζήτησε και βρήκε τη



Ενθυμήματα από την πατρίδα:

Οι φωτογραφίες των αγαπημένων, τα κλειδιά των σπιτιών που έμειναν πίσω, το χώμα από την κοίτη του ποταμού Τσάι στη Σπάρτη Πισιδίας.

Φωτ.: Υπ. Κορνάρου



Δημητρός Σ. Εφραίμογλου,
Σίμος Δ. Εφραίμογλου,
Δημήτρης Σ. Εφραίμογλου:
τρεις γενεές ταπητουργοί.



Τιμητική διάκριση του ΕΟΜΜΕΧ
στον Δημήτρη Εφραίμογλου.



Ο μηχανικός αυτός αργαλειός που εκτίθεται μαζί με άλλους υφαντικούς ιστούς και διάφορα μηχανήματα κλωστούφαντουργίας στο Μουσείο του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. είναι ό,τι έχει απομείνει για να μας θυμίζει την άλλοτε πολύβουη βιομηχανική Ν. Ιωνία, το «Manchester της Ελλάδος».

Φωτ.: Δ. Πικοπούλου

μητέρα και τις αδελφές του στην Ύδρα. Λίγο αργότερα, εγκαταστάθηκαν στη Ν. Ιωνία.

Ο Συμεών, γιος του Δημητρώ, γεννήθηκε το 1934 στην Αθήνα. Μετά τις σπουδές του εντάχθηκε στην οικογενειακή επιχείρηση, επιτυγχάνοντας σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα τη διεύρυνση των δραστηριοτήτων της. Η ταπητουργία συνέχιζε να λειτουργεί ακόμα και στα χρόνια της Κατοχής και διέθετε τετρακόσιους αργαλειούς ανά την Ελλάδα. Εκτός από το εργοστάσιο στην οδό Ατταλείας στη Ν. Ιωνία, η παραγωγή ενισχύθηκε σε όλη την Ελλάδα και με τη μορφή οικοτεχνίας: έστηναν τους αργαλειούς, έδιναν το σχέδιο, προμήθευαν τις πρώτες ύλες και επέβλεπαν την πρόοδο της ύφανσης.

Ο Δημήτρης Εφραίμογλου, γιος του Συμεών, γεννήθηκε το 1966 στην Αθήνα. Σπούδασε στο Λονδίνο Οικονομικά και Μάρκετινγκ. Με το «αίμα» του ταπητουργού να κληροδοτείται από γενιά σε γενιά, πολύ νωρίς σε ηλικία ανέλαβε μαζί με τις αδελφές του Έλενα και Μαρία τις επιχειρήσεις διευρύνοντας τις δραστηριότητες με εισαγωγές, δίκτυο πωλήσεων, παραγωγή στο εξωτερικό και παροχή υπηρεσιών.

Η οικογένεια και η εταιρεία διέδωσαν την τέχνη της ταπητουργίας και τα χαλιά «ΣΠΑΡΤΑ ΧΑΛΗΣΙ». Για την προσφορά της, τη συνέπεια και τη συνέχεια που έχει επιδείξει ως μια από τις μακροβιότερες επιχειρήσεις της χώρας μας, η εταιρεία έχει διακριθεί από πολλούς επίσημους φορείς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Ο βιομηχανικός αργαλειός που θαύμασαν οι Γερμανοί μηχανικοί

Ο μηχανικός αργαλειός τύπου RUTI (Κολονάτος) ήταν ελληνικής κατασκευής, τετρασάιτος και παρήγαγε καλοκαιρινή κουβέρτα (καραμελωτή) και πετσετάκια για τον καθαρισμό των χεριών μετά το φαγητό. Είναι δωρεά των Δημήτρη και Βαγγέλη Κυριόγλου.

Η Ελληνική Βαμβακουργία Α.Ε.

«Το εν λόγω εργοστάσιο άρχισε να οικοδομείται το 1926 και λειτούργησε το 1930. Είναι ένα τριώροφο κτήριο με συμμετρική διάταξη που αρθρώνεται σε τρία μέρη, χαρακτηρίζεται από δύο γωνιακούς πύργους στεγασμένους με τετράκλινη μεταλλική στέγη και από την προβολή



του κεντρικού του όγκου, ο οποίος υψηλότερος κατά έναν ακόμη όροφο καταλήγει σε υπερύψωση πυργοειδούς μορφής που καλύπτεται με θολωτή μεταλλική στέγη». (Κ. Δεμίρη: *Τα ελληνικά κλωστοϋφαντουργεία*).

Το εργοστάσιο παρήγαγε κάμποτ, υφάσματα για σεντόνια και πουκάμισα, τραπεζομάντιλα καθώς και βαμβακερό νήμα.

Σήμερα χρησιμοποιείται ως πολυκατάστημα διάφορων εμπορικών εταιρειών.

Το εργοστάσιο Μουταλάσκη Α.Ε.

Το εργοστάσιο υφαντουργίας ΜΟΥΤΑΛΑΣΚΗ Α.Ε. (το όνομα από το χωριό των ιδρυτών στην Καπαδοκία) ιδρύθηκε το 1927 από τους Αλέξανδρου Σινιόσογλου, Ισαάκ Τσαλίκογλου και Συμεών Σινιόσογλου με καταγωγή από την Καππαδοκία της Μ. Ασίας. Το αρχικό μετοχικό κεφάλαιο ήταν 5.000.000.

Σκοπός της εταιρείας ήταν η αγορά βάμβακος και η βιομηχανική κατεργασία του, η ύφανση και η κατασκευή υφασμάτων όπως και κάθε βιομηχανική και εμπορική εργασία σχετική με τη βιομηχανία βάμβακος και την κατεργασία του και εν γένει κάθε άλλη εμπορική και βιομηχανική εργασία.

Ήταν ένα από τα μεγαλύτερα εργοστάσια στην περιοχή της Ν. Ιωνίας πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και η ταχεία ανάπτυξη της εταιρείας το κατέστησε ένα από τα μεγαλύτερα εργοστάσια κλωστοϋφαντουργίας της Ελλάδας τη δεκαετία του '50. Τη δεκαετία του '70 εξαγοράστηκε από την Πειραιϊκή Πατραϊκή Α.Ε. και λίγα χρόνια αργότερα έκλεισε τον κύκλο της.

Το εργοστάσιο λίγο πριν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες «ΑΘΗΝΑ 2004» διαρρυθμίστηκε κατάλληλα και λειτούργησε εκεί η έδρα της Ελληνικής Επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων. Σήμερα οι χώροι του χρησιμοποιούνται από μεγάλες εγχώριες και πολυεθνικές εταιρείες ως γραφεία των επιχειρήσεών τους.

Το εργοστάσιο Μουταλάσκη το 1935
(Φωτ.: Αρχείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.)



Το λάβαρο-σημαία του εργοστασίου και το πορτρέτο του Αλέξανδρου Σινιόσογλου. Μουσείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. Φωτ.: Υπ. Κορνάρου





9 Δεκεμβρίου 1923,
τα εγκαίνια του Συνοικισμού «ΙΩΝΙΑ»,
ημερομηνία ορόσημο για την ίδρυση
της πόλης της Νέας Ιωνίας.
Πολιτεία και Εκκλησία παρούσες
στην ιστορική αυτή στιγμή.
Στη φωτογραφία ο Απόστολος Δοξιάδης,
Υπουργός Περιθάλψεως
καθώς και ο «ποιμενάρχης» των Σπαρταλήδων,
ο Παπαΐωακείμ Πεσματζόγλου.
Φωτ.: Αρχείο ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.

Τα εγκαίνια της πόλης της Νέας Ιωνίας

Ο προσφυγικός συνοικισμός των Ποδαράδων (μετέπειτα Ν. Ιωνία) δημιουργήθηκε σε μια έκταση 1.230 στρεμμάτων που ανήκε στην ιδιοκτησία του Παναγίου Τάφου του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων και αγοράστηκε από το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων (Τ.Π.Π.), προκειμένου να εγκατασταθούν πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Ο θεμέλιος λίθος τέθηκε στις 30 Ιουνίου 1923, παρουσία του Αρχηγού της «Επανάστασις 1922», Νικ. Πλαστήρα, του Πρωθυπουργού Στυλ. Γονατά και άλλων επισήμων.

Στις **9 Δεκεμβρίου 1923** και ενώ είχαν ανεγερθεί 400 δωμάτια όπου θα κατοικούσαν ισάριθμες προσφυγικές οικογένειες, πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια του συνοικισμού **ΙΩΝΙΑ** παρουσία του Νικ. Πλαστήρα, του Πρωθυπουργού Στυλ. Γονατά, του προέδρου της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.) Χένρυ Μοργκεντάου, του Δημάρχου Αθηναίων Σπ. Πάτση, του υπουργού Πρόνοιας Απ. Δοξιάδη και άλλων επισήμων της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας.

Τον αγιασμό των εγκαινίων πραγματοποίησε ο Παπαΐωακείμ Πεσματζόγλου, ο ιερέας που πρώτος εγκαταστάθηκε στον συνοικισμό και ήταν επικεφαλής των Σπαρταλήδων που επέλεξαν την τοποθεσία των Ποδαράδων για να ιδρυθεί ο προσφυγικός συνοικισμός τους.

Στην τελετή των εγκαινίων είχε αναρτηθεί ένα πανό που έγραφε:

*Συγχωρέστε μας, αδελφοί μας πρόσφυγες,
αν αντί για παλάτια
σας προσφέρουμε καλύβες,
μα είναι κτισμένες
με τον ιδρώτα και το αίμα μας.*

Αριστερά και δεξιά κυμάτιζαν η ελληνική και η αμερικανική σημαία προς τιμήν του φιλέλληνα Αμερικανού διπλωμάτη Χένρι Μοργκεντάου, προέδρου της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.). Την επόμενη χρονιά προστέθηκε το πρόθεμα Νέα, και έτσι ο συνοικισμός ονομάστηκε τελικά «**Νέα Ιωνία**», αν και σε πολλά έγγραφα και εφημερίδες για χρόνια αποκαλούνταν «Ποδαράδες».



Σχέδια χαλιών (πατρών)

Τα σχέδια χαλιών τα οποία χρησιμοποιούσαν οι χαλιτζούδες (εργάτριες χαλιών) είναι μοναδικά κομψοτεχνήματα. Έχουν κατασκευαστεί πριν από έναν αιώνα τουλάχιστον από αρχιτέκτονες/σχεδιαστές εκείνης της εποχής, οι οποίοι δεν είχαν τα σημερινά εφόδια για τη σχεδίασή τους. Δεν υπήρχε χιλιοστομετρικό (μιλιμετρέ) χαρτί. Έπρεπε πρώτα να σχεδιάσουν με προσοχή το χαρτί, για να έχουν τα σχέδια τις σωστές αναλογίες, έπειτα έφτιαχναν τα σχέδια και ακολούθως τα χρωμάτιζαν. Τα χρώματα προέρχονταν από φυτικές ουσίες και είναι άξιο απορίας πώς έναν αιώνα και πλέον δεν έχουν χάσει τη φωτεινότητά τους. Υπολογίζεται ότι κάθε σχέδιο απαιτούσε απασχόληση του σχεδιαστή για έναν μήνα. Σήμερα με μία αναζήτηση στο PC μας έχουμε δεκάδες σχέδια στη διάθεσή μας.

Λουκάς Π. Χριστοδούλου

Πρόεδρος Διοικ. Επιτροπής ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.





Η ΛΑΪΚΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΥΦΑΝΤΙΚΗ, ΟΠΩΣ ΤΗ ΓΝΩΡΙΣΕ Η ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ



Εικ. 1 Η Αγγελική Χατζημιχάλη σε νεαρή ηλικία

«Η υφαντική κατέχει τη σημαντικότερη θέση στον τομέα της χειροτεχνίας...» γράφει το 1925 η Αγγελική Χατζημιχάλη (1895-1965) στο πρώτο βιβλίο της *Ελληνική Λαϊκή Τέχνη, Σκύρος*. Είναι η πρώτη Ελληνίδα λαογράφος, η οποία αφιέρωσε τη ζωή της στην έρευνα του λαϊκού πολιτισμού, καθορίζοντας, ουσιαστικά, τα βήματα μελέτης της ελληνικής λαϊκής τέχνης ως μέρους του υλικού ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, καθώς αναγνώρισε τη σπουδαιότητά του και θέλησε να τον αναδείξει, κυρίως, στο αστικό περιβάλλον όπου ζούσε, στις αρχές του 20ού αιώνα. Σαφώς επηρεασμένη από τις καταβολές της οικογένειάς της καθώς και από τον κοινωνικό και πνευματικό περίγυρό της (εικ. 1) ανέπτυξε μια ιδιαίτερη πορεία ζωής, με στόχο να συναντήσει, όπως χαρακτηριστικά γράφει: «...την παλιά Ελλάδα που κλείνει μέσα της όλες τις Ελλάδες. Ξεκίνησα και προχώρησα με πάθος για την τέχνη και πίστη ακατάλυτη στην πιο κοντινή Ελλάδα, τη μεταβυζαντινή, που εύκολα κι αβίαστα αγάπησα χωρίς να το καταλάβω από μικρή παιδούλα...». Η ιστορικοπολιτισμική εποχή, η θεμελίωση της ελληνικής λαογραφίας το 1908-1909, από το Νικόλαο Πολίτη (1852-1921) και βέβαια η γνωριμία της με τις αντιλήψεις και το έργο της Καλλιρρόης Παρρέν (1861-1940) και της Εύας Πάλμερ-Σικελιανού (1874-1952) την οδήγησαν να ακολουθήσει με πάθος το όραμα της πνευματικής αναγέννησης και δημιουργίας ενός Νεοελληνικού Πολιτισμού σε μια περίοδο που το ιστορικό ορόσημο της Μικρασιατικής Καταστροφής, το 1922, λειτούργησε με καταλυτικό τρόπο στον πνευματικό κόσμο αλλά και σε ολόκληρο τον Ελληνισμό, επαναπροσδιορίζοντας την έννοια του έθνους, ως πνεύματος και όχι ως επικράτειας.

Η δράση της Αγγελικής Χατζημιχάλη ξεκινά από το Λύκειο Ελληνίδων. Συγκεκριμένα, το 1921 ως προϊσταμένη του Βιοτεχνικού Τμήματος αναλαμβάνει την ίδρυση παραρτήματος του Λυκείου Ελληνίδων στη Σμύρνη, με μια ιδιαίτερα θερμή εναρκτήρια ομιλία για τους στόχους του, στην πρωτεύουσα της Ιωνίας, κοιτίδας παλαιού και ένδοξου ελληνικού πολιτισμού, όπως τη χαρακτήρισε. Αμέσως μετά ξεκινάει να ταξιδεύει, σχεδόν, σε ολόκληρη την Ελλάδα, θέλοντας να γνωρίσει



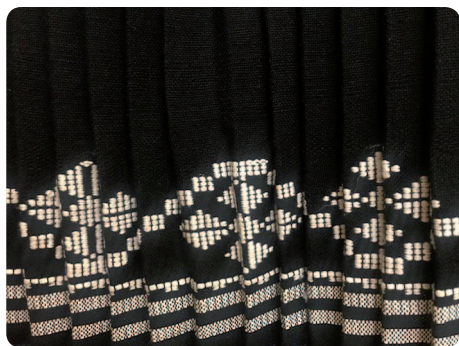
την καθημερινότητα των απλών ανθρώπων της υπαίθρου, την προσήλωσή τους στα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα, τους στενούς δεσμούς τους με τη γη και τα ζώα τους, τις δεισιδαιμονίες και δοξασίες που πλαισίωναν τον τρόπο ζωής τους, τις παραδοσιακές τέχνες που διατηρούσαν αναλλοίωτες επί αιώνες.

Η Αγγελική Χατζημιχάλη από τα πρώτα βήματά της εκφράζει την πεποίθησή της ότι η λαϊκή αισθητική πρέπει να αποτελέσει θεμέλιο ανάπτυξης της νεοελληνικής τέχνης, καθώς υπάρχει συσσωρευμένη γνώση και ικανότητα εμφύτευσής της σε νέα πεδία πρακτικής εφαρμογής. Προτρέπει στον αγώνα διάσωσης των κλάδων της λαϊκής τέχνης την πολιτεία και όλους όσους δύνανται με τη δημιουργία εργαστηρίων, τη διοργάνωση εκθέσεων, την έκδοση εντύπων, την ίδρυση μουσείων, την εισαγωγή της ως μαθήματος στα σχολεία. Και αυτό, γιατί τα δημιουργήματα της ελληνικής λαϊκής τέχνης αποτελούν προϊόν της ελληνικής ψυχής και όχι η μίμηση ή η αντιγραφή ξένων προτύπων. Ωστόσο, αναγνωρίζει και αποδέχεται τις πολιτισμικές ανταλλαγές ως αναγκαιότητα στην εξέλιξη της ζωής, με την προϋπόθεση της αφομοίωσης και προσαρμογής στον τόπο.

Η Ελληνίδα λαογράφος μελετά ιδιαίτερα την υφαντική και τις γυναικείες φορεσιές, τις οποίες περιγράφει στο συγγραφικό της έργο, ανά τόπο, διακρίνοντας τους τρόπους κατεργασίας των νημάτων, τα υφάσματα σύμφωνα με τον χειροποίητο τρόπο ύφανσής τους, τα διακοσμητικά μέρη και τη θεματική των κεντημάτων με τις πολύχρωμες κλωστές και τις ξεχωριστές βελονιές, ενώ τονίζει τον διαφορετικό ρόλο της καθημερινής, γιορτινής και νυφιάτικης φορεσιάς. Παράλληλα, επισημαίνει τα κοινά χαρακτηριστικά πολλών τμημάτων της λαϊκής ενδυμασίας με τις αρχαίες φορεσιές αλλά και τις βυζαντινές, ενισχύοντας έτσι την άποψη περί της αδιάσπαστης συνέχειας της νεοελληνικής παράδοσης (εικ. 2). Είναι ξεκάθαρο ότι οι γνώσεις της και οι συγκρίσεις της εντυπωσιάζουν και τον πιο αδαή αναγνώστη, αποτελώντας δε για τον επιστημονικό μελετητή ένα εξαιρετικό ερευνητικό πλαίσιο ενώ μπορεί να χαρακτηρισθεί και ερευνήτρια Κοινωνικής και Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας, καθώς προβαίνει σε σημαντικές παρατηρήσεις σχετικά με τα χρώματα που επιλέγονται για κάθε ρούχο, σε διαφορετική κοινωνική κατάσταση και περίσταση, διαμορφώνοντας



Εικ. 2 Εικαστικό έργο της Αγγελικής Χατζημιχάλη.
Φορεσιά από το Ρουμλούκι
(Μουσείο Λαϊκής Τέχνης
και Παράδοσης «Αγγ. Χατζημιχάλη»)



Εικ. 3 Φούστα Σαρακατσάνας με γεωμετρικό σχέδιο



Εικ. 4 Αφίσα από τις
Α' Δελφικές Εορτές
(1927)



Εικ. 5 Η Αγγελική Χατζημιχάλη με φορεσιά
Σαρακατσάνας στο Καστρί Δελφών.
Β' Δελφικές Εορτές (1930)

έναν κώδικα επικοινωνίας και κοινωνικής ταξινόμησης. Και βέβαια επαναλαμβάνει, με ιδιαίτερη έμφαση, ότι: «...η κάθε φορεσιά είναι η συνισταμένη των εκδηλώσεων των περισσότερων κλάδων της ελληνικής λαϊκής τέχνης».

Η διεισδυτική ματιά της Αγγελικής Χατζημιχάλη γίνεται εντονότερη, στην πορεία του χρόνου, σχετικά με τη θεματική των σχεδίων και την ερμηνεία τους ως συμβόλων, όχι μόνο στα υφαντά, αλλά και πάνω στα αντικείμενα, τα οποία συνδέει με την πίστη, τις δοξασίες και τις δεισιδαιμονίες του λαϊκού ανθρώπου, το βιοτικό επίπεδο, τις κοινωνικές σχέσεις, τις ιστορικές επιδράσεις και τις πανανθρώπινες καταβολές. Και ενώ αρχικά κινείται πάνω σε δύο άξονες, συναρτώντας τα σύμβολα είτε με αρχαία ελληνικά πρότυπα είτε με οικουμενικά χαρακτηριστικά και βιογενετικούς νόμους, σταδιακά φαίνεται να προσανατολίζεται περισσότερο προς τον δεύτερο άξονα ερμηνείας. Ωστόσο, συνεκτιμά ότι τα διάφορα σύμβολα-σχέδια στο πέρασμα του χρόνου αλλά και των τόπων όπου μεταφέρονται, αφομοιώνουν στοιχεία, σε συνδυασμό με τις κλιματολογικές, φυλετικές, ιστορικές, κοινωνικές συνθήκες, προκειμένου να υιοθετηθούν και να αποκτήσουν τοπικό νόημα, σε περιβάλλον ομαδικής αίσθησης, διαφορετικό, μάλλον, του αρχικού τους.

Συγκεκριμένα, στο μνημειώδες έργο της *Σαρακατσάνοι* (1957) μελετά επί χρόνια τις μορφές και τα σχήματα που συναντά, κυρίως γεωμετρικά, τα οποία χαρακτηρίζει θεμελιακά της ελληνικής τέχνης, κυρίως της ηπειρωτικής Ελλάδας, ανάγοντας δε αυτά στη νεολιθική εποχή ή σε μια αυθόρμητη πρωτόγονη καλλιτεχνική έκφραση, ανεξάρτητη από οποιαδήποτε παράδοση, όπως ακριβώς συμβαίνει σε όλες σχεδόν τις εκδηλώσεις πρωτόγονων λαών με τις επιρροές της ιστορίας και παράδοσης του τόπου όπου διαβιούσαν οι γυναίκες, καθώς εκείνες ασχολούνται, σχεδόν, με όλα τα είδη της τέχνης (εικόνα 3).

Η Αγγελική Χατζημιχάλη ανήκει στους πρωτοπόρους μελετητές του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, κατά τις δύο μεσοπολεμικές δεκαετίες του '20 και του '30, καθώς δεν στάθηκε μόνο στη γοητεία της μορ-



φής των προϊόντων λαϊκής τέχνης, στη χρηστική και συμβολική σημασία τους, αλλά θέλησε να αναδείξει την οικονομική και κοινωνική σημασία της προβολής και παραγωγής τους, αφενός με τη συμμετοχή της στη διοργάνωση των Δελφικών Εορτών, αφετέρου με την ίδρυση της οικοκυρικής σχολής «Ελληνικό Σπίτι».

Το 1927 συνεργάζεται στην πραγματοποίηση των **Δελφικών Εορτών** με τον Άγγελο και την Εύα Σικελιανού, την οποία θεωρεί μία από τις σημαντικότερες φυσιογνωμίες που συνέβαλαν στην ανάπτυξη, διάδοση και ώθηση της ελληνικής υφαντικής τέχνης (**εικόνα 4**).

Μαζί διοργανώνουν πλήθος εκδηλώσεων, την παράσταση αρχαίου δράματος *Προμηθέας Δεσμώτης* του Αισχύλου, συναυλίες βυζαντινής μουσικής, γυμνικούς αγώνες, λαϊκούς χορούς και βέβαια την Α΄ Πανελλήνια Έκθεση Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, η οποία αναπτύχθηκε σε δέκα σπίτια στο χωριό Καστρί των Δελφών, τα οποία διαμορφώθηκαν εσωτερικά με γνήσια λαϊκά έπιπλα, οικιακά σκεύη, κεντήματα, υφαντά και στημένους αργαλειούς με υφάντρες να υφαίνουν τα χαλιά που στρώθηκαν στους χώρους και οι οποίοι αναπαριστούσαν περιοχές της Ελλάδας (**εικόνα 5**). Η συνεργασία της Αγγελικής Χατζημιχάλη με το ζεύγος Σικελιανού συνεχίστηκε και το 1930 όταν επαναλήφθηκαν οι **Β΄ Δελφικές Γιορτές**, με την παράσταση *Ικέτιδες* του Αισχύλου και την διοργάνωση της Β΄ Πανελληνίας Έκθεσης Ελληνικής Χειροτεχνίας. Να σημειωθεί ότι τα ενδύματα που φόρεσαν οι ηθοποιοί και ο χορός και στις δύο παραστάσεις υφάνθηκαν από γυναίκες της περιοχής των Δελφών, με την καθοδήγηση και εποπτεία της Εύας Πάλμερ-Σικελιανού, η οποία έδωσε ως σχέδια τα ενδύματα που απεικονίζονται στα ερυθρόμορφα αγγεία της κλασικής αρχαιότητας (**εικόνα 6**).

Και το 1938 ιδρύει την Επαγγελματική, Οικοκυρική και Βιοτεχνική Σχολή «Το Ελληνικό Σπίτι» (**εικόνα 7**), φιλανθρωπικό ίδρυμα για εκατοντάδες κορίτσια, κυρίως από την επαρχία, τα οποία διέμεναν στο οικοτροφείο, με σκοπό την εκμάθηση κλάδων της λαϊκής τέχνης, όπως υφαντική, κεντητική (**εικόνα 8**), μεταλλοτεχνία, ξυλογλυπτική αλλά και ζωγραφική με τον Αγήνορα Αστεριάδη και στη συνέχεια με τον Διαμαντή Διαμαντόπουλο. Παράλληλα, παρακολουθούσαν μαθήματα γενικής παιδείας, μαθήματα μαγειρικής με τον Νικόλαο Τσελεμεντέ, δημοτικής μουσικής με τον Σίμωνα Καρρά και τον Παντελή Καβακόπουλο, λαογραφίας από τους Κώστα Ρωμαίο και Δημήτριο Λουκάτο.



Εικ. 6 Ένδυμα από τα κοστούμια των Δελφικών Εορτών (Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Παράδοσης «Αγγ. Χατζημιχάλη»)



Εικ. 7 Η πινακίδα στο κτήριο που στέγαζε το «Ελληνικό Σπίτι»



Εικ. 8 Μαθήτρίες στο «Ελληνικό Σπίτι»



Επρόκειτο για οικοτροφείο, με κοινωνική, κυρίως, προσφορά, καθώς προσφυγοπούλες και άπορες κοπέλες της ελληνικής υπαίθρου λάμβαναν άριστη επαγγελματική κατάρτιση, εξασφαλίζοντας επαγγελματική σταδιοδρομία ως δασκάλες σε άλλες οικοκυρικές σχολές ή εργαστήρια (εικόνα 9).

Εν κατακλείδι, η Ελληνίδα λαογράφος Αγγελική Χατζημιχάλη εκτίμησε την ελληνική λαϊκή τέχνη ως ζωντανό μέσο για την οικονομική, κοινωνική, ψυχική και πνευματική αναγέννηση και ενότητα του Ελληνισμού. Ήταν εκείνη που είδε ξεκάθαρα ότι η ελληνική παράδοση διαθέτει σοφία και ανώτερη αισθητική, πάνω στις οποίες έπρεπε να στηριχθεί κάθε προσπάθεια αναγέννησης της Ελλάδας.

Σταυρούλα Πισιμίσση

Λαογράφος

Υπεύθυνη Μουσείου Λαϊκής Τέχνης και Παράδοσης
«Αγγελική Χατζημιχάλη» Δήμου Αθηναίων



Εικ. 9 Η Αγγελική Χατζημιχάλη
με τη Λίνα Τσαλδάρη και απόφοιτες μαθήτριες
στο «Ελληνικό Σπίτι»

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Βογιατζόγλου, Β. Η. (1997). «Μικρά Ασία, Η Άγνωστη Πισιδία». *Επτά Ημέρες-ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 16 Μαρτίου 1997. Αθήνα.
- Βογιατζόγλου, Όλγα (1999). «Η βιομηχανική εγκατάσταση στη Νέα Ιωνία – Παράμετρος εγκατάστασης» στο: *Ο ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα: Οι προσφυγοπόλεις στην Ελλάδα* (συλλογικός τόμος, σσ. 150-156). Αθήνα: Ίδρυμα Μωραΐτη.
- Bureau of Foreign and Domestic Commerce (1949). *World Trade in Commodities, vol. 7, parts 9-24*. United States.
- Δεληβοριάς, Άγγ. (1977). Πρόλογος στο: *Η Ελληνική Λαϊκή Φορεσιά*, Τόμος Α' (Μουσείο Μπενάκη). Αθήνα: Μέλισσα.
- Ιστοκοπούλου, Λ. (2000). *Η ελληνική ταπητουργία και η ταπητουργός στη Μικρά Ασία (1860-1922)*. Αθήνα: Εστία.
- Καμηλάκη, Μ. (1922). *Ιστορίες επιβίωσης – Μικρασιάτες πρόσφυγες και εργασία στις νέες πατρίδες*. Κατάλογος έκθεσης στη Βιβλιοθήκη της Βουλής.
https://www.hellenicparliament.gr/userfiles/ebooks/ekdoseis/2022_CATALOG_SMYRNI/index.html
- Καχραμάνος, Χ. (1969). *Ταπητουργία, Νεοελληνική Χειροτεχνία*. Αθήνα: Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.
- Κωστάκου, Φ. & Πικοπούλου, Δ. (2022). *Άγγελος Σικελιανός, ένας ονειροπόλος ποιητής*. Αθήνα: Ελληνοεκδοτική.
- Kostakou, F. (2016). *La poésie et l' art dans l' oeuvre poétique d' Angélos Sikélianos: La thématique de l' amour dionysiaque*, Université Paul Valéry – Montpellier III, διαθέσιμο στο: https://theses.hal.science/tel-01619304/file/2016_KOSTAKOU_arch.pdf
- Λουκάτος, Δημ. (1965). «Αγγελική Χατζημιχάλη». *Νέα Εστία*, 905: 355-377. Αθήνα.
- Μαϊστρου, Ελ., Βογιατζόγλου, Όλγα, Καραθανάση Ευθ. & Καλιοτζίδου Μ. (2002). *Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ: Επισκόπηση της ιστορικής και αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας*. Εισαγωγή Δ. Α. Ζήβα. Αθήνα: ΕΤΒΑ – Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα.
- Μέγας, Γ. (1963-1964). «Πεπραγμένα του έτους 1964». *Λαογραφία*, ΚΑ': 552-555.
- Μπενάκης, Αντ. (1948). *Ελληνικάί Εθνικάί Ενδυμασίαι*, Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη.
- Palmer-Σικελιανού, Ε. (2010). *Ιερός Πανικός*. Αθήνα: Μίλητος.
- Παπαδάκη, Ι. Α. (2006). «Ο σπαρταλής Ιορδάνης Στύλογλου (1875-1948). Συμβολή στην ανάπτυξη της ταπητουργίας στη Σπάρτη της Μικράς Ασίας». *Δελτίο της Εταιρείας Μελέτης της Καθ' ημάς Ανατολής*, 2: 161-175. Αθήνα.

- Πικοπούλου-Τσολάκη, Δ. (2002). *Ο εναλλακτικός τρόπος εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στα μουσεία. Μέθοδοι εξοικείωσης. Οι διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων*, Τόμος Γ' – Πολιτισμός και Εκπαίδευση. Αθήνα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, σσ. 57-111.
- Πικοπούλου-Τσολάκη, Δ. (2002). *Τέχνη και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Οι διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων*, Τόμος Γ' – Πολιτισμός και Εκπαίδευση, Αθήνα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, σσ. 215-259.
- Πολίτης, Λ. (2006). *Ιστορία Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* (15η εκδ.). Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ.
- Πολυμέρου-Καμηλάκη, Αικ. (2006). «Η λαϊκή τέχνη στο θρανίο» στο: *Λαϊκή Τέχνη. Νέα Ευρήματα – Νέες ερμηνείες* (Πρακτικά Συνεδρίου προς τιμήν της Πόπης Ζώρα, σσ. 519-539). Αθήνα: Βιβλιοθήκη του Μουσείου Μπενάκη.
- Quataert, D. (1994). "Manufacturing in the Ottoman Empire and Turkey, 1500-1950" στο: Quataert, D., *Ottoman manufacturing in the 19th century*. SunyPress.
- Σικελιανός, Άγγ. (1999). *Λυρικός Βίος*, (τ. Α'). Φιλολογική Επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδης. Αθήνα: Ίκαρος.
- Τζιόβας, Δημ. (2011). *Ο Μύθος της γενιάς του τριάντα*. Αθήνα: Πόλις.
- Χατζημιχάλη, Αγγ. (1925). *Ελληνική Λαϊκή Τέχνη, Σκύρος*. ΤΥΠΟΙΣ Α.Ε.Β.Ε. Π.Γ. ΜΑΚΡΗΣ & ΣΙΑ.
- Χατζημιχάλη, Αγγ. (1925). «Τρίκερι-Φορεσιά». *Εικονογραφημένη της Ελλάδος*, 1: 7-8. Αθήνα.
- Χατζημιχάλη, Αγγ. (1927). «Οι Σαρακατσαναίοι. Τα διακοσμητικά Θέματα στην Κεντρική τους Τέχνη». *Νέα Εστία*, 1: 28-33 (Αθήνα: εκδ. Ι. Δ. Κολλάρος και ΣΙΑ)
- Χατζημιχάλη, Αγγ. (1929). *Υποδείγματα Ελληνικής Διακοσμητικής*. Αθήνα: ΠΥΡΣΟΣ.
- Χατζημιχάλη, Αγγ. (1930). «Λαϊκή Τέχνη» στο: *Ελευθερουδάκη, Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό*, (τ. 5ος, σσ. 383-391). Αθήνα.
- Χατζημιχάλη, Αγγ. (1934). «Λαϊκή Τέχνη» στο: *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* (σσ. 825-844). Αθήνα: ΠΥΡΣΟΣ Α.Ε.
- Χατζημιχάλη, Αγγ. (1937). «Καλλιτεχνική Βιοτεχνία». *Νέα Εστία*, 242: 103-107. Αθήνα.
- Χατζημιχάλη, Αγγ. (1948). «Εισαγωγή» στο: *Ελληνικά Εθνικά Ενδυμασία* (σσ. 13-16). Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη.
- Χατζημιχάλη, Αγγ. (1950). «Η λαϊκή τέχνη μέσα στα πενήντα χρόνια». *Νέα Εστία*, 563: 280-286. Αθήνα.
- Χατζημιχάλη, Έρση-Αλεξία (1999). *Περίπατος με την Αγγελική*. Αθήνα: Κάκτος.
- Χριστοδούλου, Λ. (2022). *Από τους Ποδαράδες 1922... στη Νέα Ιωνία 1934 – Η προσφυγική πρωτεύουσα της Αθήνας*. Αθήνα: Μπαλτά.



Η **Φωτεινή Κωστάκου** είναι απόφοιτη της Σχολής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, κάτοχος διδακτορικού διπλώματος Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Paul Valéry Montpellier III στη Γαλλία και

D.E.A Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου της Γρανάδας καθώς και πτυχίου Κλασικού Πιάνου (Εθνικό Ωδείο). Στο πλαίσιο των ακαδημαϊκών σπουδών της παρακολούθησε μαθήματα εικαστικών στην Ελλάδα και το εξωτερικό και συμμετείχε σε ομαδικές εκθέσεις γλυπτικής, ζωγραφικής και μαριονέτας. Παρακολούθησε σεμινάρια πάνω στη δραματική τέχνη και στον σύγχρονο χορό, ενώ επί σειρά ετών ασχολήθηκε με την ξιφασκία. Εργάστηκε ως φιλόλογος, αρχαιολόγος, επιστημονική ερευνήτρια για το Μουσείο Άγγελου Σικελιανού στη Λευκάδα και στο πρόγραμμα της Artogether «Συνομιλώντας με τον Άγγελο Σικελιανό» (επιχορήγηση από το ΥΠ.ΠΟ.) αλλά και ως εικαστικός και performer σε παραστάσεις κουκλοθέατρου, χορού, όπερας και συμφωνικής μουσικής. Έχει αναλάβει μεταφράσεις μουσικών έργων, την εικαστική επιμέλεια εκδηλώσεων, την επινόηση-εκτέλεση εκπαιδευτικών προγραμμάτων τέχνης καθώς και τον σχεδιασμό-υλοποίηση ταινιών μικρού μήκους και art performances. Είναι συγγραφέας του βιβλίου «Ένας ποιητής ταξιδεύει» (Ελληνοεκδοτική) που επανεκδόθηκε με τον τίτλο «Άγγελος Σικελιανός, ένας ονειροπόλος ποιητής» και του παραμυθιού «Το τραγούδι του Άστρη» (εκδόσεις Λιοτρίβι-Παναγιώτα Γ. Σαράφη») ενώ κείμενά της έχουν δημοσιευτεί σε Πρακτικά Συνεδρίων και Επιστημονικά περιοδικά. Έργα της συμπεριλαμβάνονται στη συλλογική έκδοση «Τα Χαϊκού της Άνοιξης» (εκδόσεις «Ανεμολόγιο»), στη συλλογή διηγημάτων «Επανάσταση Τώρα» στο πλαίσιο διαγωνισμού εικονογράφησης του Fantasy Festival και στο εκπαιδευτικό φύλλο δράσεων «Στο σπίτι του ποιητή...». Είναι καλλιτεχνική διευθύντρια της Art Fantaisie και νεοδιόριστη εκπαιδευτικός στη δημόσια εκπαίδευση (1ο Λύκειο Ιλίου).



Η **Δέσποινα Πικοπούλου** γεννήθηκε στην Αθήνα και είναι μητέρα τριών υιών. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μετεκπαιδεύτηκε στη Μουσειοεκπαίδευση στο Πανεπιστήμιο

του York. Υπηρέτησε επί σειρά ετών ως αρχαιολόγος στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και στο Υπουργείο Πολιτισμού. Δίδασκε για δέκα χρόνια Ιστορία της Ιατρικής στο ΤΕΙ Λαμίας και υπήρξε μέλος της συγγραφικής ομάδας του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου σε θέματα Μουσειολογίας και Πολιτιστικής Διαχείρισης. Έχει συντάξει μουσειολογικές μελέτες και μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα για μεγάλο αριθμό μουσείων στην Ελλάδα (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών, Αρχαιολογικό Μουσείο Άμφισσας, Μουσείο Επισκόπου Σαλώνων Ησαΐα - Δεσφίνα, Λαογραφικό Μουσείο Καστριώτισσας, Μουσείο Άγγελου Σικελιανού - Λευκάδα κ.ά) και στο εξωτερικό (National Gallery of Art, Ουάσιγκτον, Art Institute-Σικάγο, Museum of Fine Arts, Βοστώνη, Nelson Atkins Museum of Art - Κάνσας Σίτυ, Bibliotheca Alexandrina - Αλεξάνδρεια, Μουσείο Δυτικής Τέχνης - Τόκυο, Convention Center - Tucson, Arizona κ.ά.). Συμμετέχει σε προγράμματα του Διαπανεπιστημιακού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Μουσειολογίας – Διαχείρισης Πολιτισμού του Α.Π.Θ. καθώς και σε μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα με χρηματοδότηση και αιγίδα του ΥΠ.ΠΟ. Από ετών είναι επιστημονική συνεργάτιδα της ARTOGETHER-LIMINAL σε θέματα προσβασιμότητας μουσείων και πολιτιστικών χώρων και έχει παραγάγει σχετικό, προσβάσιμο σε ΑμεΑ εκπαιδευτικό υλικό, όπως φακέλους εκπαιδευτικών για ειδικά σχολεία, ψηφιακές διαδράσεις και έντυπα. Είναι μέλος του ICOM, του ICOMOS και του Σωματίου ΔΙΑΖΩΜΑ.



Η **Σταυρούλα Πισιμίση** γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε Δημοσιογραφία και Επικοινωνία στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Βρυξελλών (U.L.B.), Ιστορία του Ελληνικού Πολιτισμού στο Ε.Α.Π. και κατέχει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών

Λαογραφίας από τον τομέα Βυζαντινής Φιλολογίας και Λαογραφίας του τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α, με θέμα: «Η ελληνική λαϊκή τέχνη στο συγγραφικό έργο της Αγγελικής Χατζημιχάλη και η λειτουργία της στο αρχοντικό και μετέπειτα Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Παράδοσης “Αγγ. Χατζημιχάλη”». Είναι υπεύθυνη του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης και Παράδοσης «Αγγ. Χατζημιχάλη» Δήμου Αθηναίων, όπου υπηρετεί από το 2011 ως επιμελήτρια της μουσειακής συλλογής και των περιοδικών εκθέσεων λαογραφικού περιεχομένου που διοργανώνονται στον μουσειακό χώρο. Έχει συμμετάσχει σε λαογραφικά συνέδρια, τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές με θεματική τον Ελληνικό Λαϊκό Πολιτισμό. Έχει εργασθεί στη Δημοτική Πινακοθήκη τού Δήμου Αθηναίων, σε περιοδικά και εφημερίδες. Επίσης, διατηρούσε ραδιοφωνική εκπομπή, σχεδόν, για δέκα χρόνια στη Δημοτική Ραδιοφωνία Πειραιά «Κανάλι Ένα», καθώς υπήρξε ιδρυτικό στέλεχος της Ελεύθερης Ραδιοφωνίας στην Ελλάδα.



Ο **Λουκάς Π. Χριστοδούλου** γεννήθηκε το 1953 στη Ν. Ιωνία και έκτοτε κατοικεί μόνιμα στη Ν. Ιωνία. Είναι Πτυχιούχος Οικονομικών Επιστημών (Α.Σ.Ο.Ε.Ε). Εργάστηκε στον ιδιωτικό τομέα επί 33 έτη μέχρι να συνταξιοδοτηθεί,

ως ανώτερο στέλεχος, σε διευθυντικές θέσεις. Υπήρξε Δημοτικός Σύμβουλος Δήμου Ν. Ιωνίας (2003-2010), όπου κατείχε διαδοχικά τις θέσεις του Αντιπροέδρου της Δημοτικής Επιχείρησης (2003-2004), του Αντιδημάρχου Οικονομικών (2005-2006) και του Προέδρου του Πνευματικού Κέντρου Δήμου Ν. Ιωνίας (2008-2011). Επίσης, διετέλεσε: Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδος (Ο.Π.Σ.Ε.) από τον Μάρτιο 2017 έως τον Μάρτιο 2018. Μέλος του Δ.Σ. (από το 2009), Αντιπρόεδρος (2011-2012) και Πρόεδρος του Κέντρου Σπουδής και Ανάδειξης Μικρασιατικού Πολιτισμού Δήμου Ν. Ιωνίας (ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.) από το 2013 έως και το 2023. Μέλος του Δ.Σ. (από το 2010), Αντιπρόεδρος, Γραμματέας, και Πρόεδρος του Συλλόγου «Ένωση Σπάρτης Μ. Ασίας,» από το 2019 έως σήμερα. Είναι συγγραφέας 5 βιβλίων για τη Ν. Ιωνία και της τριλογίας «Οι προσφυγικοί οικισμοί της Ε.Α.Π. στη Μακεδονία (1928)». Έχει συμμετάσχει σε πολλά ντοκιμαντέρ ιστορικού περιεχομένου, ραδιοφωνικές εκπομπές-αφιέρωματα για τις Αλησμόνητες Πατρίδες και την πρώτη εγκατάσταση των προσφύγων, ενώ άρθρα του έχουν δημοσιευτεί σε περιοδικά και εφημερίδες. Έχει συμμετάσχει σε πολλά συνέδρια και συμπόσια ενώ οι εισηγήσεις του έχουν συμπεριληφθεί σε συλλογικούς τόμους. Είναι συλλέκτης αρχαιακού υλικού και ντοκουμέντων αναφερομένων στη Μ. Ασία και την πρώτη εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα, με βάση τα οποία έχει πραγματοποιήσει δεκάδες ομιλίες και παρουσιάσεις σε πολλές πόλεις της Ελλάδας, ενώ έχουν παρουσιαστεί σε πολλές μουσειακές εκδόσεις ή εκθέσεις Μουσείων. Έχει τιμηθεί από δεκάδες συλλόγους για την προσφορά του στην ανάδειξη της Μικρασιατικής Ιδέας, ενώ του έχουν αποδοθεί και παράσημα.



ΕΛΛΗΝΟ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ

ellinoekdotiki.gr



Το παρόν έντυπο αποτελεί μέρος του προγράμματος
Η ΥΦΑΝΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΣΤΟ ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.
που εκπονήθηκε με την ευκαιρία του εορτασμού
των 101 ετών από την ίδρυση της πόλης της Νέας Ιωνίας
και διανέμεται ΔΩΡΕΑΝ από το ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.
Απαγορεύεται η αναπαραγωγή χωρίς άδεια.



Με την οικονομική υποστήριξη και αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού



ΕΛΛΗΝΟ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ